

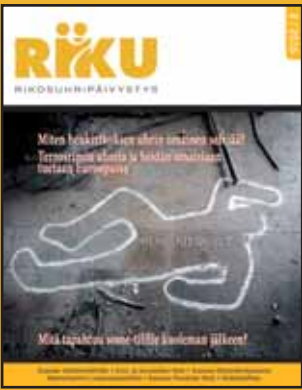
Riikku

RIKOSUHRIPÄIVYSTYS

Miten henkirikoksen uhrin omainen selviää?
Terrorismin uhreja ja heidän omaisiaan
tuetaan Euroopassa

HENKIRIKOKSET

Mitä tapahtuu some-tilille kuoleman jälkeen?

RIKU-lehti ilmestyy seuraavan kerran joulukuussa 2016

Toimitus:
Päätoimittaja
 Leena-Kaisa Åberg
Toimitussihteeri
 Heli Yli-Räisänen
Toimituskunnan jäsenet
 Maatu Arkio-Lampinen
 Veli Hukkanen
 Jaana Koivukangas
 Jenni Lehtonen
 Sami Liukkonen

Kansikuva:
 Shutterstock

Julkaisija:
 Rikosuhripäivystys (RIKU)
 Maistraatinportti 4 A 4. kerros,
 00240 Helsinki
 www.riku.fi

Kustantaja ja ilmoitushankinta:
 Printmix Oy
 Konalantie 6-8 A, 00370 HELSINKI
 www.printmix.fi
 vaihde 020 710 9510

Taitto ja painatus:
 Printmix Oy
 Painos: n. 2800 kpl

ISSN 1455-1381
Jakelu: RIKUn toimistot ja palvelupisteet
 ilmoittajat www.riku.fi (sähköinen versio)

RIKU on valtakunnallisesti verkottunut toimija, jonka tehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasiassa todistavan asemaa vaikuttamalla ja tuottamalla palveluita.

RIKUn arvoja ovat asiakaslähtöisyys, vastuullisuus, luotettavuus, tasapuolisuus sekä yhteistyön ja välittämisen kulttuurin edistäminen yhteiskunnassa. RIKUn toimijat ovat valittuja ja koulutettuja vapaaehtoisia sekä palkattuja ammattilaisia. Pääsiallisia rahoittajia ovat valtio ja Raha-automaattiyhdistys.

Tukipalvelut rikoksen uhrille, hänen läheiselleen ja rikosasian todistajalle ovat:

- Auttava puhelin 0203 16116
- Juristin puhelinneuvonta 0203 16117
- RIKUchat, kts. www.riku.fi
- Kysymys - vastauspalvelu verkossa www.rikunet.fi
- Syrjinnan vastaista neuvontaa, ks www.riku.fi Palvelut
- Todistajan tukea ks. www.riku.fi Palvelut
- Nuoren rikoksen uhrin tueksi www.riku.fi/nuoret
- Henkilökohtaista tukea 29 palvelupisteestä www.riku.fi Yhteystiedot

RIKU on yhteistyöhanke, jota toteuttavat yhteistyösopimukseen perustuen Ensi- ja turvakotien liitto Kirkkohallitus, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Mielenterveysseura, Suomen Punainen Risti ja Suomen Setlementtiliitto. Tärkeimpiä muita yhteistyökumppaneita ovat alaa sivuavat viranomaiset ja järjestötoimijat.

RIKU-LEHDESSÄ TÄLLÄ KERTAA

Pääkirjoitus	3
Henkilöstöuutisia	4
Henkirikosten aiheuttama trauma	7
Miten kohtaan henkirikoksessa läheisensä menettäneen	10
Puhuminen henkirikoksesta helpottaa läheistä	13
"Nyt voin viimein surra veljeni kuolemaa"	14
Ajatuksia henkirikostutkinnasta	16
Suomalaisten tekemät surmat tilastojen valossa	19
Erytysasiantuntija vastaa.....	21
Terrorismin uhrin rikoksen uhreina	22
Surun monenlaiset kasvot	24
Digitaalinen jalanjälki ihmisen kuoleman jälkeen	25
Uhridirektiivin mukainen erityisen suojelun tarve ja haavoittuvuuden tunnistaminen	26
Miten autan viharikoksen uhria	28
Kenen puoleen nuori viharikoksen uhri kääntyy	30
Erit-kolumni: Työsyryntää, kiskontaa tai ihmiskauppaa	32
Kirja-arvio: Väkivaltakulttuurin perintö	34
Alueuutiset	36
Juristi vastaa	39
RIKUn yhteystiedot	40

Numeron teema ovat henkirikokset ja niiden uhrin auttaminen. Myös viharikoksista puhutaan.

Parempi palveluketju henkirikoksen uhrin läheisen tukemiseen

Aloittaessani työt RIKUssa kaksi ja puoli vuotta sitten yksi suurta hämmennystä aiheuttava asia oli henkirikoksen uhrin asema Suomessa. Voisi kuvitella, että näin suuren tragedian kohteeksi joutunut ihminen olisi auttamisjärjestelmän toimien kärjessä, tarvittavia palveluita ja ohjausta saisi välittömästi, mutkattomasti ja asiantuntevasti. Näin ei tilanne ole maassamme ilmiselvästi ollut.

Tämä RIKU-lehti on omistettu henkirikosten seurausten käsittelemiseen, keskeisenä teemana uhrin läheisen asema ja auttaminen. Kirjoittajina on alan parhaita asiantuntijoita, kokeneita toimijoita eri puolilta auttamis- ja oikeusjärjestelmää.

Tärkeä tukityö on onneksi noteerattu myös julkisesti. Henkirikoksen uhrien läheisten vertaisjärjestö Huoma ry sai vuonna 2015 RAY:n Vaikuttavaa!-tunnustuspalkinnon. Palkinto nosti hienosti esille sen tärkeän vertaistukityön, mitä pienessä järjestössä osaavasti ja suurella sydämellä tehdään. Tietoa ja taitoa meillä siis on, mutta toimenpiteitä tarvitaan, jotta läheiset löytävät avun luokse.

RIKUssa henkirikoksen uhreja on autettu lähes koko toiminnan olemassaolon aikana. Ohjautuminen palveluihin on kuitenkin ollut usein sattumanvaraista eikä asiakkuuksien määrä ole lähtenyt kasvuun. Viimeisten kuuden vuoden aikana RIKUssa on ollut vuosittain 40–60 henkirikokseen liittyvää tukisuhdetta.

Olemme erittäin iloisia niistä läheisten kertomista tarinoista, joissa RIKUn tukihenkilön rooli nousee tärkeäksi. Myös tässä lehdessä on yksi tällainen tarina.

Leena-Kaisa Åberg, kuva: Sami Liukkonen

RIKUn työ keskittyy tapahtuman jälkeiseen aikaan. Apu ja tuki voivat liittyviä hyvin käytännöllisiin asioihin, tukemiseen oikeusprosessissa, sopivan kriisiavun löytämiseen tai se voi olla keskustelua tapahtuneesta ja sen seurauksista. Tavoitteenamme on, että RIKUsta avun ja palveluohjauksen saa keskitetysti niin, ettei sitä tarvitse eri luukuilta lähteä kyselemään.

Tarvitsemme kuitenkin RIKUn ja muiden henkirikoksen uhrien läheisiä kohtaavien auttajien tueksi selkeämpää mallia ja opasta henkirikoksen uhrin läheisen tukemiseen. Tällainen onkin RIKUssa työn alla ja ensi vuoden alussa saamme valtakunnallisesti käyttöön toimintamallin paikallisesti sovellettavaksi. Kehittämistyön tueksi on tekeillä opinnäytetyö henkirikoksen uhrin läheisen saamista ja tarvitsemista palveluista.

Yksi tärkeä lehden jutuista nouseva teema on avun ja tuen tarve suruprosessin eri vaiheissa sekä tuen aktiivinen tarjoaminen suuren menetyksen kokeneille. Onneksi auttavia tahoja on useita, kukin omaan alueeseensa erikoistuneita. On meidän auttajatahojen tehtävä pitää huolta siitä, että tunnemme toistemme työn, jaamme tietoa ja osaamista keskenämme, verkostoidumme palveluketjuksi.

Leena-Kaisa Åberg
päätoimittaja
RIKUn toiminnanjohtaja

RIKUn uudet työntekijät

Esittelemme lukijoille kuusi uutta RIKUn työntekijää palvelupisteistämme eri puolilta Suomea. Kysymme uusilta RIKUlaisilta:

- *Kuka olet ja mistä tulet?*
- *Millaisia eväitä tuot mukanasu uuteen tehtävään?*
- *Minkälaisia mahdollisuuksia näet uudessa työssäsi?*
- *Miten rentoudut työajan jälkeen?*

Jenny Ruotanen-Kolistaja

Jenny Ruotanen-Kolistaja

Olen **Jenny Ruotanen-Kolistaja**. Aloitin loppukesästä Rovaniemen palvelupisteen toiminnanohjaajana. Koulutukseltani olen sosionomi (AMK). Olen opiskellut lisäksi lähihoitajaksi ja Life Coachiksi, päihdetyötä ja aikuiskasvatusta. Tällä hetkellä suoritan opettajan pedagogisia opintoja.

Olen erityisesti kiinnostunut positiivisesta psykologiasta ja erilaisista uusista menetelmistä ja tavoista tehdä työtä asiakkaiden auttamiseksi. Olen työskennellyt aikaisemmin Rovalan Settlementti ry:ssä Lapin nuorisoasema Rompassa sekä muilla kolmannen sektorin toimijoilla päihde- ja mielenterveysystyössä.

Toiminnanohjaajan työ vaikuttaa mielenkiintoiselta ja vaihtelevalta. Uskonkin, että voin tässä työssä hyödyntää aikaisempaa työkokemustani. Ominia vahvuuksinani RIKU:n työssä näen kokemukseni erilaisten asiakkaiden kohtaamisesta sekä mielenterveys- ja päihdetyöstä. Tunnen hyvin paikalliset verkostot.

RIKU:n arvot ovat linjassa oman arvomaailmani kanssa, mikä on minulle tärkeää. RIKU:n työ tuo eteen paljon uutta opeteltavaa, mutta luottavaisin mielin otan sen vastaan palanen kerrallaan. Vapaa-aikaa vietän perheen ja ystävien kanssa, käyn kuntosalilla, lenkkeilen koiran kanssa, luen ja opiskelen.

Katja Sivill

Olen **Katja Sivill**, Pirkanmaan palvelupisteen uusi toiminnanohjaaja. Aloitin työt RIKUssa toukokuussa. Viimeiset seitsemän vuotta olen toiminut ohjaajana Settlementtiyhdistys Naapurin Nuorten tuetussa asumisessa. Sitä ennen työkokemusta on kertynyt järjestökentän erilaisista projekteista sekä kriisi- ja päihdetyöstä. Koulutukseltani olen sosionomi (AMK). Olen sivunnut työtehtävissäni paljonkin RIKUn maailmaa, mutta on paljon täysin uutta. RIKUn työtehtävät tarjoavat mahdollisuuden kasvaa ammattilaisena uusiin mittoihin.

Tuon mukanaani RIKUun innokkuutta, halun oppia sekä vahvan kokemuksen erilaisissa elämäntilanteissa olevien ihmisten kanssa työskentelystä. Ohjenuoranani koko työurani aikana on ollut, että haluan olla ihminen ihmiselle. Siitä ajatuksesta on ollut helppo lähteä liikkeelle haastavissakin tilanteissa.

Näen toiminnanohjaajan työni RIKUssa mahdollisuutena päästä konkreettisesti tukemaan ihmistä, jonka elämä on järkkynyt rikoksen uhriksi joutuessaan, ohjaamaan vapaaehtoistoimintaa sekä vaikuttamaan rikoksen uhrin asemaan ruohonjuuritasolla.

Kolmen aktiivisen tyttären vanhempänä minut löytää varmimmin vapaa-aikanani futis kentän laidalta tai hevostalleilta. Akkuja lataan pääasiassa fyysisen tekemisen kautta juoksemalla, rullaluistelemalla tai pyöräilemällä. Perheen kanssa yhdessä vietetty aika on kuitenkin parasta rentoutumista ja vastapainoa työlle.

Katja Sivill

Nina Jansson

Olen **Nina Jansson**, kahden lapsen äiti Pohjanmaalta. Olen toiminnanohjaaja Vaasan palvelupisteessä ja vastaan myös koko RIKUn ruotsinkielisten palveluiden kehittämisestä. Koulutukseltani olen yhteiskuntatieteiden maisteri, pääaineena kehityspsykologia. Olen myös suorittanut valmentavat osuudet perheterapiaopintoihin.

RIKUun tuon kokemusta työstä lasten, nuorten sekä perheiden kanssa. Olen aikaisemmin työskennellyt lastensuojelulaitoksessa ohjaajana ja perhetyöntekijänä. Sitä ennen olen tehnyt työtä mielenterveyskeskuksessa lasten- ja nuorten vastaanotolla. Olin myös muutama vuosi projektityöntekijänä hankkeessa, jossa kehitettiin palveluja ja tukea psykiatristen potilaiden omaisille.

Mahdollisuus kehittää ruotsinkielisiä palveluja RIKUssa tuntuu kiinnostavalta ja mielekkäältä. Koen että minulla on ymmärrystä ja kokemusta auttamistyöstä, mutta työ rikosuhrien kanssa on kuitenkin uutta. Joten vielä on paljon opittavaa. RIKU:n työyhteisöön on todella hauska tulla mukaan! Pidän siitä, että työ on hyvin monipuolista ja laajaa.

Rentoudun parhaiten liikunnan parissa esim. käymällä salilla, pyöräilemässä tai kävelyillä. Minua kiinnostaa erilaiset kulttuurit ja tykkään matkustella.

Nina Jansson

Päivi Kekäläinen

Päivi Kekäläinen

Olen **Päivi Kekäläinen** ja aloitin Kuopion palvelupisteen toiminnanohjaajana maaliskuussa. Puolet työajastani työskentelen Videovälitteisen kriisiavun ja rikosuhripalvelujen kehittämisprojektin parissa. Tarkoituksena on kehittää videovälitteistä tukea RIKUssa.

Pohjakoulutukseltani olen lähihoitaja ja sosionomiksi valmistuin 2010. Aiempaa työkokemusta minulle on karttunut lähinnä neurologisen kuntoutuksen, vanhustyön, neuvolan ja lastensuojelun saralta. Ennen RIKUun tuloani toimin lastensuojelussa perhetyöntekijänä.

Työ RIKUssa on tuntunut heti alusta alkaen mielenkiintoiselta ja monipuoliselta. Paljon on uutta opittavaa, mutta upeaa on ollut päästä opettelemaan! Koen, että RIKUn työ on merkityksellistä ja tärkeää ja siksi myös, haastavuudestaan huolimatta, varsin voimaannuttavaa.

Vapaa-ajallani viihdyn perheen ja ystävien parissa. Nautin luonnossa liikkumisesta ja kotosalla olostani. Perheeseeni kuuluu mies ja kaksi teini-ikäistä lasta sekä pari nelijalkaista perheenjäsentä. Myös psykoterapiaopinnot tuovat vapaa-aikaani oman lisänsä.

Päivi Kiiskilä

Olen Päivi Kiiskilä, Raahan seudun palvelupisteen toiminnanohjaaja. Aloitin työt RIKUssa maaliskuun puolessa välissä, sitä ennen työskentelin Raahan vastaanottokeskuksessa. Lisäksi työkokemusta on tarttunut reppuun mm. vanhustyöstä sekä päihde- ja mielenterveystyöstä. Aikaisempi toiminnanohjaajan kokemus sekä vapaaehtoistyö ovat myös antaneet eväitä nykyiseen työhön. Koulutuksiltani olen merkonomi ja sosionomi.

Luonteeltani olen auttavainen ja empaattinen ja siksi viihdyn työssä, jonka lähtökohtana on tukeminen ja auttaminen. Työ RIKUssa on kasvattavaa ja uusien asioiden oppimista tulee päivittäin, ja niitä onnistumisen kokemuksia myös. Työn imussa on mielekästä tavata uusia ihmisiä, kehittää omia työskentelytapoja, kouluttautua, tehdä RIKUa tunnetuksi sekä palvella asiakkaita. Työskentely kehittyy uusien tilanteiden ja ihmisten myötä koko ajan. Olen innostunut siitä mitä saan RIKUssa tehdä ja ylpeä työstäni.

Vapaa-ajasta saan virtaa työhön liikkumalla sekä yksin että perheen kanssa. Toisella luokalla olevan pojan kanssa riittää monipuolista touhuttavaa. Lukeminen ja ystävien tapaaminen antaa paljon ja joskus on hyvä vain olla tekemättä mitään.

Päivi Kiiskilä

Sirkku Opacic

Sirkku Opacic

Olen Sirkku Opacic ja aloittanut uutena toiminnanohjaajana Turun palvelupisteessä elokuussa. Olen koulutukseltani sosionomi (AMK) ja aiempi työkokemukseni sijoittuu lastensuojeluun. Olen aiemmin työskennellyt kahdeksan vuotta huostaan otettujen lasten ja nuorten parissa sekä perheohjaajana lastensuojelun avohuollossa.

Toiminnanohjaajan työ vaikuttaa monipuoliselta ja mielenkiintoiselta. Minulla on paljon uutta opeteltavaa, mutta halu kehittyä ja oppia uutta on myös suuri. Minulle on tärkeää ihmisten kunnioittava kohtaaminen ja herkistyminen ihmisten erilaisille elämäntilanteille.

Olen luonteeltani avoin, analyttinen ja tarkkanäköinen. Tähän asti parhaat onnistumisen kokemukset ovat syntyneet tilanteissa, joissa olen saanut asiakkaan itsekkin uskomaan muutoksen mahdollisuuteen omassa elämässä.

Vapaa-ajalla rentoudun mökillä puuhastellen, juoksulenkillä tai treenamalla punttisalilla. RIKUn työ on mielestäni tärkeää ja tarpeellista. Olen innoissani päästessäni mukaan porukkaan. Suhtaudun työhöni aina tietyllä vakavuudella ja astun ilolla uusiin saappaisiin.

HENKIRIKOKSEN AIHEUTTAMA TRAUMA

Henkirikosuhrien omaiset tulisi palveluissa asettaa etusijalle. Henkirikos on väkivallalla aiheutettu toisen ihmisen kuolema. Henkirikoksen uhrien omaiset ovat rikoksen epäsuoria uhreja, valmistautumattomina ja valitsemattaan painajaismaiseen todellisuuteen heitettyjä. Mitä läheisempi suhde kuolleeseen on ollut sitä voimakkaampi ja pitkäkestoisempi on traumaattisen menetyksen vaikutus.

Kun vuosittain henkirikoksen uhrina kuolee noin 100 ihmistä, omaisia ja läheisiä, sekundaarisia uhreja on moninkertainen määrä. Henkirikoksen uhrit tiedetään ja tilastoidaan, mutta uhrien omaisista ei kerätä systemaattisesti virallista tietoa eikä heidän selviytymistään tavoitteellisesti seurata eikä tueta. Päinvastoin esiintyy jopa huolta siitä, että liiallinen uhrien kärsimyksen saama julkisuus aiheuttaa lisäkustannuksia rikosseuraamuksissa.

Oikeusprosessi voi traumatisoida

Suomalaisten henkirikosuhrien perheenjäseniä koskevassa kansainvälisestikin ainutlaatuisessa tutkimuksessa (Poijula, 2010) on raportoitu omaisen menetyksen raskaus. Kuoleman lisäksi omainen kokee muita menetyksiä ja kuormittavia teki- jöitä, myös taloudellisia.

Toisin kuin muut surevat henkirikosuhrien omaiset joutuvat osallistumaan monimutkaiseen rikostutkinta- ja oikeusprosessiin. Omaisen odotetaan ymmärtävän nopeasti järjestelmää,

Soili Poijulan tutkimukset avaavat henkirikoksen aiheuttaman trauman erityisyyttä / Kuvaaja: Ari-Matti Huotari

joka ei juurikaan ota huomioon omaista eikä suojele hänen oikeuksiaan, vaan on suunniteltu erityisesti suojelemaan syytetyn oikeuksia.

Oikeusprosessiin osallistuminen on tutkitusti omaista traumatisoiva kokemus. Traumatisoitumisessa on tyypillistä, että ihmisen käsitykset ja uskomukset maailmasta, toisista ihmisistä ja itsestä rikkoontuvat. Esimerkiksi uskomus siitä, että maailma on oikeudenmukainen paikka, särkyä ja kielteiset uskomukset ylivahvistuvat kuten se että ihmiset ovat vaarallisia.

Traumaperäisestä stressihäiriöstä kärsivällä tämä johtaa käyttäytymisen muuttumiseen ja erityisesti välttelemisen lisääntymiseen, vetäytymiseen ja elämän kapeutumiseen. Näin omat ajatukset ylläpitävät pelkoon pohjautuvaa reagoitua, vaikka se ei ole nykyisessä tilanteessa realistista.

Vielä muita traumatisoituneita paljon haastavampi on henkirikosuhrien omaisen tilanne, kun kokemukset väkivallan teon lopullisista seurauksista ja syytettyjen tuomioista eivät vastaa hei-

dän omaa eivätkä yleistä käsitystä todellisuudesta, oikeudesta ja kohtuudesta. Odotus oikeuslaitoksesta muuttuukin konkreettiseksi kokemukseksi vääryslaitoksesta. Oikeusministeriön tutkimuksella selvitetään parhaillaan, mikä on suomalaisten yleinen oikeustaju ja näkemys sopivista seuraamusvaihtoehdoista.

Puolet kärsii psyykkisistä häiriöistä

Kun vanhastaan tiedetään, että elämänmuutosten kasautumisen aiheuttama stressi sairastuttaa niin fyysisesti kuin psyykkisesti, ei pitäisi yllättyä tiedosta, että äärimmäisen traumatisoivien kuoleman kautta läheisensä menettäneiden henkirikosuhrien omaisista noin puolet kärsi trauman jälkeisistä psyykkisistä häiriöistä, yleisimmin masennuksesta, traumaperäisestä stressihäiriöstä ja unihäiriöistä. Pitkittyneen surun häiriö kehittyi vajaalle 10 prosentille heistä.

Tutkimukseen osallistuneiden perheenjäsenten henkirikoskuolemasta oli kulunut 2–10 vuotta. Ajan kulumisen ei ollut heitä auttanut. Avun ja tuen saamisessa oli ollut vaikeuksia kaikissa eri vaiheissa kuolinviestin tuomisesta kriisiauttamiseen, sosiaali- ja terveydenhuollon, Kelan, Valtiokonttorin ja järjestöiden palveluihin ja psyykkisten häiriöiden hoitoon. Tutkimuksen tuottaman tiedon henkirikosuhrien omaisten selviytymisestä olisi pitänyt herättää yhteiskuntaa pitämään heistä parempaa huolta.

Henkirikos traumatisoi läheisten lisäksi luonnollista verkostoa: ystäviä, sukulaisia, päiväkotia-, koulu- ja työtovereita, harrastuskavereita, naapureita, tuttavien ja yhteisöä. Erityisesti silloin, kun lapsi menettää vanhempansa henkirikoksessa ja vielä jos tekijä on toinen vanhempi, vaaditaan niin luonnolliselta verkostolta kuin lastensuojelun, mielenterveystyön ja muilta ammattilaisilta syvää viisautta ja osaamista, jotta selviytymisen tukeminen pohjautuu lapsen tarpeisiin ja oikeuksiin (Poijula, 2016).

Ohjeita ja menetelmiä

Selviytymisen tukemisessa ja auttamisen ja hoidon kehittämisessä otettiin merkittävä askel, kun suuronnettomuuksien ja massasurmien uhreja ja omaisia alettiin priorisoida palveluiden saamisessa, mikä ei vielä Myyrmannin kauppakeskuksen pommiräjähdyksen uhrien ja omaisten kohdalla toteutunut (Poijula, 2004). Suomessa tapahtuneissa kouluampumisissa henkirikoksen vaikutus yksilö- ja yhteisötasolla on huomioitu valtakunnallisesti järjestämällä ja resursoimalla sosiaali- ja terveysministeriön ohjauksessa Jokelassa ja Kauhajoella tavanomaisten palveluiden lisäksi erilliset palvelut useiksi vuosiksi.

Yksittäisen henkirikoksen uhrin omaisen auttamiseen on olemassa traumatisoitumisen osalta tutkimusnäyttöön perustuva psyykkisen ja sosiaalisen ensiavun, kriisiauttamisen ja arviointiin perustuva hoidon malli (Hedrenius & Johansson, 2016). Kaikkien ensilinjan pelastus-, poliisi- ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja kirkon viranomaisauttajien sekä järjestöjen auttajien tulisi tuntea nämä traumainformoidut ohjeet ja osata omaan tehtävään kuuluvat menetelmät auttamisen eri vaiheissa.

Tampereen yliopiston terveystieteen laitoksen koolle kutsuma asiantuntijajyöryryhmä ja omaisjärjestöt tekevät yhteistyössä parhaillaan äkillisten kuolemantapausten jälkeisen surun hoidon suosituksia.

Henkirikosuhrin omaisen auttamisessa olisi hyvä tuntea henkirikostrauman ja surun erityispiirteet. Niitä ovat suremisen es-

tyminen kauhean kuoleman tavan täyttäessä mielen, pelko ja pelkoon pohjautuva taistele, pakene tai lamaannu reagointi, viha ja raivon tunteet, kostonhalu, uskomus- ja arvojärjestelmän rikkoontuminen, sosiaalinen vetäytyminen ja eristäytyminen, leimautuminen ja itsemurha-ajatukset (Poijula, 2010). Väkivaltaisen kuoleman jälkeen omaisen ei saa yhtä helposti ja yhtä paljon tukea verkostoltaan eikä välttämättä ammattilaisverkostoltaan kuin kuoleman tapahtuessa luonnollisesti.

Omaista ei saa jättää yksin

Henkirikosuhrien omaisista suurimmalla osalla oma perhe ja läheiset on tärkein tukija. Sosiaalinen tuki tarkoittaa, että ihmisellä on vähintään yksi henkilö, joka on häntä varten ja joka antaa surra arvostelematta ja tuomitsematta.

Kriisituelle ja auttamisella tulisi varmistaa, etteivät omaiset jää yksin selviytymään ja vaille tarvitsemaansa tukea. Vähintäänkin yksi vapaaehtois- tai ammattiauttaja pitäisi olla tukena varsinkin heillä, joilla ei ole omaa perhettä tai verkostoa.

Henkirikosuhrien omaistutkimukseen osallistujille vertaistuki oli vielä varsin tuntematonta. Tutkimuksen julkaisemisen jälkeen Huoma ry, Rikosuhripäivystys ja omaisjärjestöt ovat tehneet vertaistuen laajasti tunnetuksi ja nykyisin omaisten voi halutessaan olettaa saavan vertaistukea.

Vertaistuki on erityislaatuista tehokkaaksi todettua apua. Surevat voivat jakaa kokemuksia uudessa surevien maailmassa elämisestä syntyvistä ongelmista, käsitellä rakkauttaan ja kiintymyssuhdettaan vainajaa kohtaan ja mielikuviaan kuolleesta rakentaen muistelmalla ns. sisäistä representaatiota hänestä, ilmaista ja prosessoida vihaa ja raivoa, saada tukea pakolliseen kuoleman prosessia pitkittävään oikeusprosessiin osallistumiseen, auttaa toisia ja vaikuttaa järjestön kautta ja löytää uudeleen mielekkyyttä elämään.

Aktiivinen osallistuminen voi tuottaa henkistä kasvua. Kun tapahtunutta ei voi muuttaa, on muututtava itse. Traumatisoituneen ja surevan on todettu tarvitsevan tukea toisilta ihmisiltä vapautuakseen uhrin asemasta ja roolista, ja jotta kärsimyksen rinnalla syntyisi kasvua. Monien mielestä vertaistuki on eri auttamismuodoista auttanut heitä eniten.

Soili Poijula

psykologi, traumapsykoterapeutti VET
Oy Synolon Ltd, www.traumapsych.com

Kirjallisuus

- Hedrenius, S. & Johansson S. (2016). Kriisituki. Ensiapu onnettomuuksien, katastrofien ja järkyttävien tapahtumien käsittelyyn. Tietosanoma.
- Pojula, S. (2004). Myyrmannin räjähdys – uhrien ja omaisten psyykinen selviytyminen ja hoidon merkitys. Sosiaali- ja terveysministeriön monisteita 2004:13.
- Pojula, S. (2010). Henkirikosuhrien perheenjäsenten selviytymisen, mielenterveys ja kokemukset tuesta ja palveluista. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2010:21.
- Pojula, S. (2016). Lapsi ja kriisi. Kirjapaja Oy.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2009). Traumaattisten tilanteiden psykososiaalinen tuki ja palvelut. Opas kunnille ja kuntayhtymille. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2009:16.
- Suomalainen Lääkäriseura Duodecim (2014) Käypä hoito -suositukset: Traumaperäinen stressihäiriö.

Rikosuhripäivystys tukee ja auttaa henkirikosten uhrien läheisiä

Rikosuhripäivystyksen (RIKU) tehtävä on parantaa rikoksen uhrin, hänen läheisensä ja rikosasian todistajan asemaa muun muassa tuottamalla matalan kynnyksen tuki- ja neuvontapalveluita.

RIKUun voi olla yhteyttä puhelimitse tai verkossa ja henkilökohtaisen tapaamisajan voi sopia lähimpään palvelupisteeseen.

RIKUsta voi saada henkilökohtaisen tukihenkilön mukaan poliisikuulusteluun tai oikeudenkäyntiin, apua käytännön asioissa sekä mahdollisuuden keskustella tapahtuneesta. Palvelut ovat maksuttomia ja yhteyttä voi ottaa myös nimettömänä.

Lue lisää RIKUn palveluista: www.riku.fi/palvelut/

Miten kohtaan henkirikoksessa läheisensä menettäneen?

Kun itse kohtasin ensimmäisiä kertoja läheisensä henkirikoksessa menettäneen henkilön, mietin etukäteen, mitä sanoja minun tulisi välttää ja mitä voin käyttää. Voinko sanoa sanat kuolema, murha tai selviytyä?

Vuosien varrella olen oppinut, että sanoja merkittävämpää on se, miten itse suhtaudun tilanteeseen ja miten rauhallinen olen puhuessani.

Surmasta puhuminen ei ole henkirikoksessa läheisensä menettäneille useinkaan vaikeaa. He voivat puhua asiasta suoraan ja käyttää rajujakin ilmaisuja, sillä heille tapahtunut on todellisuutta. He

ovat käyneet asian moneen kertaan läpi niin mielessään kuin sanallisesti, eivätkä sanat itsessään hätkähdytä. Mutta usein meitä auttajia ne hätkähdyttävät.

Läheisen raa'alla tavalla menettäneellä on tarve puhua menetyksestä ja heillä on myös tarve puhua asioista niiden oikeilla nimillä. Menetyks on jo itsessään niin vakava asia, että siitä on pakkokin saada puhua suoraan. Vain siten tapahtunutta voi käsitellä. Ja on tärkeää, että menetyksestä voi puhua omalla äidinkiellään, tunnekielellä.

On kuitenkin totta, että kaikki sanat eivät välttämättä luo luotamuksellista suhtautumista asiakkaan ja tukijan välille. Esimerkiksi "otan osaa" voi tuntua asiakkaasta jopa loukkaavalta, sillä eihän surusta voi ottaa osaa pois. Toisaalta ammatillisessa roolissa tukijan ei liene edes tarpeellista ottaa osaa suruun,

vaan ennemminkin luoda ilmapiiri, jossa tuettava tuntee olevansa turvassa.

Toinen haasteellinen käsite on selviytyminen. Varsinkin ensimmäisten vuosien aikana menetyksen jälkeen asiakkaat eivät yleensä koe, että menetyksestä voisi koskaan selviytyä. Silloin-

han se tarkoittaisi sitä, että kuoleman syyn olisi ymmärtänyt ja hyväksynyt.

Vaikka menetyksestä ei koskaan voi kokonaan selviytyä, surussa voi kuitenkin selviytyä. Surusta voi tulla muoto, joka kulkee rinnalla, kun se aiemmin on ohjannut elämää.

Kokonaisvaltainen auttaminen

Keskustellessa asiakkaan kanssa on hyvä huomioida asiakkaan tilanne kokonaisvaltaisesti. Helposti alamme hoitaa ja tukea asiakasta vain yhdessä asiassa, esimerkiksi käymällä tapahtunutta läpi ja miettimällä, miten surun kanssa voisi oppia elämään. Kuitenkin olisi usein tarpeen katsoa tilannetta huomattavasti laajemmin ja konkreettisemmin.

Menetyksen johdosta esimerkiksi perheen taloudellinen tilanne voi heikentyä huomattavasti. Jos menehtynyt on perheen toinen huoltaja, hän ei enää tuo perheeseen rahaa. Lisäksi leski on voinut joutua jäämään pitkällekin sairauslomalle, jolloin tulot ovat huomattavasti pienentyneet. Nämä tilanteet voivat aiheuttaa jatkossa suuriakin haasteita. Asiakkaasta voi jopa tuntua, että raha ei merkitse enää yhtään mitään, mutta taloudelliset asiat tulee kuitenkin ottaa esille tulevaisuutta ajatellen.

Toisaalta voi olla paineita palata työhön mahdollisimman nopeasti ja näin saada talous tasapainoon. Tämä voi aiheuttaa haasteita, jos kriisiä ei hoideta eikä tapahtunutta päästä rauhassa käsittelemään. Kriisi ja trauma tulisi käsitellä riittävän hyvin, jotta työhön paluu on turvallista. Osalle ihmisistä työpaikka on kuitenkin paikka, jossa saa hetken olla ajattelematta menetystä. Tällöin työ voi toimia hyvänä tukena ja apuna, se voi olla henkireikä.

Rikoksen tuomat haasteet

Henkirikokset käsitellään lähes aina vähintään käräjäoikeudessa, ja käräjäsaliin astuminen voi olla omaiselle erittäin haastavaa. Tämä saattaa olla omaiselle ensimmäinen kerta oikeudessa. Tieto siitä, että tekijä on samassa salissa, voi pelottaa. Joillekin tekijän kohtaaminen voi tuoda myös koston ajatuksen.

Olisi hyvä, jos omaisella olisi oikeudenkäynnissä tukihenkilö, joka pystyy kertomaan prosessin etenemisestä ja tukemaan omaista. Tukihenkilön rooli on merkittävä, ja häneltä odotetaan tiedon lisäksi läsnä olevaa osallistumista. On tärkeää, että joku huolehtii siitä, että omainen syö ja juo oikeudenkäyntipäivän aikana. Sanoja ei tässäkin tilanteessa juuri kaivata, mutta esimerkiksi kosketus olkapäälle oikeudenkäynnin aikana tuo tukea ja turvallisuuden tunnetta omaiselle. Tukihenkilön rooli ennen oikeudenkäyntiä on myös erittäin tärkeä.

Henkirikos on asia, joka kiinnostaa ihmisiä. Niinpä siitä kirjoitetaan näyttävästi etenkin keltaisessa lehdistössä. Ajattele tilanne, että läheisesi on surmattu muutama päivä tai viikko aiemmin. Lähdet käymään kaupassa ja kassalle tullessasi lehtien etusivuilla on suuri kuva menetetyistä läheisistäsi. Lisäksi kuvan yhteyteen on liitetty erittäin myyvä otsikko. Miten saat ostosreissun tehtyä loppuun? Seuraavalla viikolla lehden kannessa näet tekijän kuvan, samoin vielä vuosien päästä kun tekijä vapautuu. Menetyksen aiheuttamat arvet eivät pääse paranemaan, kun niitä revitään jatkuvasti uudelleen auki.

Surun elinkautinen

Tekijä tuomitaan oikeudessa, ja jos oikeus määrää hänet maksamaan kärsimyskorvauksia, korvauksen suuruus pääsee näyttävästi lehtiin. Tekijä voi kuitenkin olla varaton eikä kykene maksamaan määrätystä korvauksesta euroakaan. Vuonna 2006 voimaantulleen korvauskäytännön mukaan Valtiokonttorikaan ei korvaa kärsimyksestä aiheutuneita kuluja henkirikoksen uhrien omaisille, joten korvaukset jäävät usein saamatta. Mielikuva korvauksista ja niiden määrästä välittyy meille median kautta kuitenkin aivan toisenlaisena kuin mitä totuus pääsääntöisesti on.

Oikeudessa tekijä tuomitaan vankeusrangaistukseen, jonka pituus riippuu hyvin monesta asiasta. Puolustus pyrkii tuomaan esille asioita, joita omaisen voi olla vaikeaa kuunnella, sillä asiat voivat olla valheellisia. Esiin nostetuilla asioilla pyritään saamaan tekijälle mahdollisimman lyhyt tuomio. Ensikertalainen tekijä istuu tuomiosta vain osan, joissakin tapauksissa vain kolmanneksen. Uhrin omaiset ja läheiset kärsivät todellisen rangaistuksen, sillä menetys on heille lopullinen ja koko elämän mittainen elinkautinen.

Kun asiakkaalla on kokemus tuomiosta, jossa tekijää ei rangaista riittävästi, hän voi menettää uskon niin oikeuslaitokseen kuin muihinkin tukipalveluihin. Tämä on hyvä ottaa huomioon, kun asiakas ohjataan tukipalveluihin.

Miten ohjata asiakasta eri tukipalveluihin?

Ensiarvoisen tärkeää on huolehtia, että asiakas saa yhteyden sellaiseen ihmiseen, joka pystyy auttamaan häntä kulloinkin tärkeimmässä hoidettavassa asiassa. On raskasta kertoa koko tapahtuma kymmenille ihmisille eri virastoissa aina uudelleen ja uudelleen. Tässä hyvänä tukena olisi se, että asiakkaan puolesta joku voisi selvittää ensin sen henkilön, joka voi asiaa hoitaa. Harmittavan usein asioita selvitettäessä asiakkaalle sanotaan, että tämä ei kuulu minulle, yhdistän sinut eteenpäin. Pompottaminen luukulta toiselle on muutoinkin raskasta, mutta erityisen raskasta se on silloin, kun voimavarat ovat vähissä.

”Olen tässä sinua varten”

Sosiaaliset suhteet ystäviin ja sukulaisiin hiipuvat usein hautajaisten jälkeen. Sureva jää helposti yksin, sillä hänellä ei ole

voimia etsiä tukea. Monille voi olla vaikeaa ymmärtää, miksi läheisen menettänyt haluaa puhua vielä vuosienkin päästä tapahtuneesta. Suru saattaa vielä silloinkin olla hyvin voimakasta, eivätkä sitä helpota ystävien huomautukset ja ihmettely siitä, vieläkö sureva suree. Ammattilaisten on hyvä ymmärtää, että puhumisen ja tukemisen tarve voi kestää hyvin pitkään. Lisäksi ainoa paikka, jossa voi puhua menetyksestä, saattaa olla tukipalveluiden tarjoaja.

Kohtaamisessa ei voi korostaa liikaa kuuntelemista ja läsnä olemista. Kiireeton hetki rauhallisessa ympäristössä luo hyvän pohjan keskusteluun. Ja jos tapaamisia on tarkoitus jatkaa, on hyvä varata seuraava tapaaminen heti kohtaamisen lopussa.

Aina tapaamisen loppuksi voisi tehdä lyhyen rentoutumisharjoituksen. Pieni hetki hengitykseen keskittyen antaa niin mielelle kuin keholle mahdollisuuden rauhoittua. On aivan mahdollista, että heti kohtaamisen jälkeen asiakas joutuu kohtaamaan henkirikoksen tekijän – lehtien lööppien kautta.

Sanna Kalajanniska

Kirjoittaja on Huoma – Henkirikoksen uhrien läheiset ry:n toiminnanjohtaja. Hän on toiminut tehtävässä vuodesta 2012.

Anita (nimi muutettu), menettänyt toisen vanhemman henkirikoksessa: Näin tukihenkilö auttoi oikeudenkäynnissä.

Ajatus oikeussaliin astumisesta pelotti. Miten jaksaisin sen kaiken? Miten kestän kuunnella puolustuksen puheet? Joudunko kohtaamaan vanhempani surmaajan?

Sain Huoman kautta vinkin hakea oikeudenkäyntiin tueksi tukihenkilöä. Olin yhteydessä RIKU:n toimistolle ja sain nopeasti tukihenkilön sekä mahdollisuuden puhua hänen kanssaan jo ennen oikeudenkäyntiä. Tapasimme sekä puhuimme puhelimesta ja kävimme tapaustani läpi. Jännitys helpotti jo hieman.

Sain itse päättää, missä ja miten tapaamme oikeudenkäyntipäivänä. Tukihenkilö tuli paikalle sovituksi. Hänellä oli mukanaan vesipullo ja nenälinoja, minua varten. En ollut itse lainkaan ymmärtänyt varata sellaisia mukaan.

Oikeudenkäynti oli osittain salainen, joten en ollut salissa koko istunnon aikaa. Pelkäsin, että joutuisin näkemään tekijän. Tukihenkilö kertoi erittäin tarkasti meidän istumapaikkamme, miten tulemme saliin ja että en voi nähdä tekijää sillä välissämme on näkösuoja. Vaikka olin varmasti käynyt samat asiat läpi asianajajan kanssa, tuntui että en muistanut mitään. Oli hyvä,

että tukihenkilö kertasi asiat uudelleen ja sain varmuuden että pärjään, kun minun on aika astua saliin.

Sain odottaa erillisessä huoneessa omaa vuoroani. Se aika olisi varmaan murtanut minut, jos ei mukanani olisi ollut joku jonka kanssa jutella. Vaikka tukihenkilö kertoi konkreettisia asioita siitä, mitä oikeudessa tapahtuu ja missä järjestyksessä, juttelimme myös kevyemmistä asioista. Hän haki minulle myös voileipää, jotta sain istua turvallisesti minulle varatussa tilassa. Pelkäsin, että olisin saattanut vahingossa nähdä tekijän, jos olisin itse lähtenyt hakemaan syötävää.

Istuntosalissa istuin asianajajan ja tukihenkilön välissä. Tilanne oli raskas, mutta tukihenkilön kädenpuristus vaikeimpina hetkinä auttoi jaksamaan. En tiedä, olisinko jaksanut yksin.

En ole tavannut tukihenkilöäni oikeudenkäynnin jälkeen. Ei ole tullut tarvetta asian jatkamiseen hänen kanssaan. Tiedän kuitenkin, että jos asian käsittely jatkuisi seuraavassa tuomioistuimessa, saisin hänet jälleen rinnalleni.

Huoma ry

Suomessa menehtyy henkirikoksen uhrina joka vuosi noin 100 ihmistä. Perheenjäsenten lisäksi tukea tarvitsevat myös esimerkiksi läheiset ystävät sekä sukulaiset.

Huoma – Henkirikoksen uhrien läheiset ry on perustettu vuonna 2000 ja se toimii valtakunnallisena vertaistukijärjestönä. Toimisto sijaitsee Oulussa, jossa työskentelee kriisi- ja vapaaehtoistyön koordinaattori sekä toiminnanjohtaja. Toiminta on avointa ja maksutonta kaikille läheisen henkirikoksessa menettäneille.

Huoma tarjoaa mahdollisuuden saada ja antaa vertaistukea. Toiminnan perustana ovat ammatillisesti ohjatut valtakunnalliset vertaistukiviikonloput sekä vertaistukiryhmät eri puolilla Suomea. Puhelimitse tukea voi saada niin vertaistukihenkilöltä kuin kriisityöntekijältä. Toiminnan tavoitteena on edistää selviytymistä ja eheytymistä sekä auttaa elämään läheisen menettämisen aiheuttaman surun kanssa.

Toimisto ja vertaistuki
puh. 050 401 2230
toimisto(at)huoma.fi

Puhuminen henkirikoksesta helpottaa läheistä

Tapio Moilasheimo ohjaa vertaistukiryhmiä henkirikosten uhrien läheisille, kuva Elisa Lehtonen.

Halu päästä puhumaan rikoksesta on yleisin syy, miksi ihmiset hakeutuvat henkirikoksen uhrien läheisille tarkoitettuihin vertaistukiryhmiin, kertoo ryhmiä ohjaava Tapio Moilasheimo.

Suomen Mielenterveysseurassa 14 vuotta työskennellyt **Tapio Moilasheimo** on ohjannut ryhmiä jo seitsemän vuoden ajan. Kokemuksesta Moilasheimo tietää, että henkirikoksen uhrin läheisen on vaikea saada apua rikoksen aiheuttamien tunteiden käsittelyyn. Tukipalveluiden saatavuus riippuu paljon asuinpaikkakunnasta.

Ammatillisesti ohjatuissa vertaisryhmissä henkirikoksen uhrien läheisillä on mahdollisuus käydä läpi tapahtumia ja omia tunteita turvallisesti, muiden vastaavaa kokeneiden läheisten kanssa. On tärkeä päästä kertomaan, miten rikos on muuttanut läheisen elämää – mihin kaikkeen se on vaikuttanut.

– Henkirikoksiin liittyy niin paljon vaikeasti käsiteltäviä asioita, että läheinen kokee usein jäävänsä yksin. Pahimmillaan omainen joutuu itse lohduttamaan itkevää viranomaista tai muuta tukijaa, jota rikoksen raakuus on järkyttänyt, kertoo Tapio Moilasheimo.

Vertaistukiryhmään osallistuminen edellyttää, että henkirikoksesta on jo käräjäoikeuden tuomio.

– Tuomio on tärkeä osa läheisen suruprosessia. Toki prosessi jatkuu vielä kauan tuomion jälkeen. Esimerkiksi henkirikoksen tekijän vapautuminen vankilasta voi käynnistää prosessin uudelleen. Läheisestä voi tuntua, että tekijä pääsee liian helpolla. Läheinen voi tuntea myös pelkoa, että tekijä haluaa kostaa kärsimästään rangaistuksesta, kertoo Moilasheimo.

Moilasheimon mukaan henkirikoksen uhrien läheiset tuntevat usein syyllisyyttä ja häpeää. Myös medialla on iso rooli henkirikosuutisoinnissa.

– Vanhemmat voivat tuntea syyllisyyttä omasta kasvatuksestaan, jos lapsi on ajautunut huonoihin piireihin. Tilannetta ei myöskään helpota, jos läheiset kokevat, että media ei kirjoita totta tai kirjoituksissa uhri joutuu huonoon valoon, Moilasheimo sanoo.

Suruun voi jäädä jumiin

Lähes 40 prosentilla henkirikoksen uhrien läheisistä on pitkittynyt surun aiheuttamia psyykkisiä ja fyysisiä oireita. Usein läheinen ajattelee tapahtumia päivittäin usean vuoden ajan.

Vertaistukiryhmissä käydyissä keskusteluissa keskitytään miksi-kysymysten sijaan siihen, miten menetys on vaikuttanut itseän ja muihin läheisiin. Tämä auttaa surutyössä eteenpäin.

– Suruun, suremiseen ja rikoksen aiheuttamaan katkeruuteen voi kuitenkin jäädä myös jumiin. Ihmiselle on hyvin kuormittavaa, jos kokemastaan menetyksestä ei pysty päästämään irti. On tärkeää, että ihminen kykenee jossain vaiheessa toteamaan, että tämä asia on osa minun kokemusmaailmani. Mitään mää-
räaikoja tälle ei voi kuitenkaan asettaa, ihmiset ovat yksilöllisiä, muistuttaa Moilasheimo.

Sami Liukkonen
RIKUn tiedottaja

Vertaistukiryhmät henkirikosten uhrien läheisille

Suomen Mielenterveysseuran SOS-kriisikeskuk-
sessa käynnistyy joka vuosi uusi ammatillisesti
ohjattu vertaistukiryhmä henkirikosten uhrien lä-
heisille. Kahdesta intensiiviviikonlopusta (to-su)
koostuvaan ryhmään otetaan 6–12 osallistujaa.
Ryhmien tavoitteena on tukea toipumista sekä toi-
minta- ja työkyvyn palautumista.

Alueellisia vertaistukiryhmiä ja vertaistukiviikon-
loppuja järjestää myös Huoma – Henkirikosten uh-
rien läheiset. Huoma tarjoaa vertaistukea myös
verkossa ja puhelimesta. Lue lisää Huoman toi-
minnasta tämän lehden sivuilta 10-12.

*Miltä tuntuu kohdata ihmi-
nen, joka surmasi omaisesi?
Suomessa vakavien rikosten
jälkisoittelu on toteutettu
vuodesta 2013 lähtien Kri-
minaalihuollon tukisäätiö
Kritsin Sauma-hankkeen
kautta. Aloitteita sovitte-
luis-
ta on tehty Kritsille vajaan
kolmen vuoden aikana noin
70, joista tekijän ja uhrin tai
tämän omaisen kohtaamiseen
on johtanut joka viides.*

Teksti: Minna Korva-Perämäki

Noin kuusi vuotta sitten Keski-Suomessa asuva Ju-
lia sai tietää isoveljensä joutuneen vakavan rikok-
sen uhriksi. Rikos oli Suomen mittakaavassa laatu-
aan niin julma, että asia oli myös mediassa esillä
kuukausia.

– Olen miettinyt veljeni elämää ja kohtaloa jo
vuosia, joten kykenen puhumaan siitä suhteellisen avoimesti.
Taustaa kerron sen verran, että veljeni oli elänyt tuolloin jo pi-
demmän aikaa huumemaailman pyörteissä. Olin omalla tavalla-
ni varautunut siihen, että joskus saattaisi sattua jotakin. Mitään
näin julmaa en olisi voinut koskaan kuitenkaan edes kuvitella,
hän kuvailee.

Julia kertoo, että hänen veljensä kuoli omien huumeakaveri-
densa toimesta. Hänet murhattiin ja lopuksi poltettiin autossa.

– En muista kovin paljon tuosta tapahtuma-ajasta, mutta su-
ru-uutisen vanhemmilleni toivat poliisit. Minulle tiedon kertoivat
vanhempani. Ensimmäiset kuukaudet menivät aika shokissa ja
oikeudenkäyntien puitteissa. Ensimmäisten kuukausien aikana
itse surutyötä ei päässyt tekemään lainkaan. Tilannetta toki hel-
potti jonkin verran se, että tekijät jäivät kiinni, ja heistä molem-
mat saivat tietojeni mukaan elinkautisen tuomion.

Kriisiapua ei tarjottu

Julia kertoo, että vaikka hänen veljensä murha oli tapahtumana
julma, heille ei koskaan tarjottu lähiomaisina kriisi- tai keskus-
teluapua omassa kotikaupungissa.

– Asuimme tuolloin pienellä paikkakunnalla, missä mahdol-
lisuutta ammattilaisen kanssa keskusteluun ei ollut lainkaan.
Otin itse kuitenkin myöhemmin yhteyttä mielenterveyspuolelle,
sillä koin tarvitsevani ohjausta tunteitteni ja surun käsittelys-
sä. Koin välillä surua, välillä vihaa ja välillä jopa syyllisyyttäkin

”Nyt voin viimein surra veljeni kuolemaa”

– jälkisovittelu auttoi eteen päin

Kuva: Stocsnap.io, Freestocks.org

omista tunteistani.

Julia jatkaa, että ammattilaisen kanssa keskustelu säännöllisen epäsäännöllisesti on jatkunut jo vuosia ja vasta nyt päästyään tapaamaan toista rikoksenteikijää, hän on päässyt käymään läpi itse surua.

– Käytin vuosia aikaa siihen, että mietin monen muun uhrin omaisen tavoin enemmän tekijää ja hänen ajatuksiaan ja motiivejaan kuin itse uhria. Olin tavallaan jumissa, enkä päässyt käsittelemään surua oman veljeni menettämistä kohtaan.

KRITS ja tapaamiseen valmistautuminen

Julia kertoo, että viime joulukuussa 2015 hänen isälleen oli tullut kirje Kriminaalihuollon tukisäätiöltä Kritsilta. Kirjeessä oli kerrottu Sauma-hankkeesta ja siitä, että uhrin omaisilla olisi ehkä mahdollisuus tavata rikoksenteikijä.

– Olin itse tyytyväinen siitä, että sain mahdollisuuden tapaamiseen, sillä olin ajatuksissani miettinyt ja kuvitellut kyseistä kohtaamista jo vuosia. Minulla itselläni oli voimakas tarve saada puhua ja kysyä joitakin asioita rikoksenteikijältä.

Julia jatkaa, että hän otti yhteyttä Kritsiin kirjeen yhteystietojen myötä, ja muutaman viikon päästä ensimmäisestä puhelusta hän pääsi tapaamaan hankkeen työntekijöitä omassa kotikaupungissaan.

– Tapasin Kritsin työntekijöitä kaksi kertaa ennen virallista jälkisovittelua. Keskustelimme tapaamisien aikana tapahtuneesta rikoksesta, kuluneista vuosista, tuntemuksistani ja muiden uhrin sekä heidän omaistensa jälkisovittelukokemuksista. Pian tulikin jo toukokuu, jolloin pääsin viimein matkustamaan Helsingin vankilaan tapaamaan toista veljeni murhannutta henkilöä.

En kaivannut mukaani niin sanottua tukihenkilöä eli itse jälkisovittelutilanteessa paikalla olivat minun lisäksi jo tapaamani Kritsin kaksi työntekijää ja rikoksenteikijä.

Kohtaaminen vankilassa

Julia kertoo, että tapaaminen vankilassa meni hyvin. Erilaisiin turvatarkastuksiin hän osasi suhtautua vankilan porteilla oikein, sillä Kritsin työntekijät olivat kuvailleet tulevat tapahtumat ja turvatarkastukset hänelle etukäteen.

– Itse tapaaminen tekijän kanssa oli aika lailla sellainen kuin olin kuvitellutkin. Rikoksenteikijä oli tapaamisen aikana hiljainen, mutta toi kuitenkin esille sen, että hän oli hyvin pahoillaan tapahtuneesta. Keskustelua ylläpidin etupäässä minä yksin, sillä halusin saada vastaukset kysymyksiini, joita olin vuosia pohtinut ajatuksissani. Halusin myös kertoa tekijälle, että vaikka hänen tekonsa oli tuomittava, en pitänyt häntä hirviönä.

– Tapaaminen vankilassa kesti noin tunnin, minkä jälkeen lähdin kotia kohti. Tuosta hetkestä omalla aikajanallani alkoi uusi ajanjakso. Nyt voin keskittyä rauhassa suremaan veljeni kuolemaa, enkä jää pohtimaan sitä, miten ja miksi hänen kuolemansa tapahtui.

Julia jatkaa, että noin kahden viikon kuluttua tapaamisesta Kritsin työntekijät soittivat hänelle vielä kertaalleen ja kyselivät hänen kuulumisia. Työntekijät olivat tarjonneet Julialle myös keskustelumahdollisuutta, mutta hän ei ollut kokenut sitä tarpeelliseksi jo olemassa olevien kontaktien vuoksi.

Ajatuksia jälkisovittelusta

Julia kertoo olevansa kaiken kaikkiaan todella tyytyväinen siitä, että uhrille ja/tai hänen omaiselleen tarjotaan tällainen mahdollisuus yhteiseen tapaamiseen rikoksenteikijän kanssa.

– Omalla kohdallani tämä toimi, ja halusin juuri tätä. Toisen kohdalla tilanne saattaa olla taas aivan erilainen. Myös isäni on käynyt myöhemmin tapaamassa rikoksenteikijää Kritsin kautta, joten tämä käytäntö on enemmän kuin tarpeellinen surutyön ja asioiden käsittelemisen kannalta.

–Tukea vakavassa tilanteessa voi saada myös vertaistuen kautta. Facebookissa on sellainen Huoma - Henkirikoksen uhrien läheiset ry:n sivusto, missä me uhrien omaiset voimme keskustella kukin omista tuntemuksistamme vertaistuen voimin. Olen kertonut siellä Sauma-hankkeesta ja jälkisovittelusta. Keskusteluissa on noussut esille se, että meistä tämä jälkisovittelu on sanana ehkä väärä tällaiselle tilanteelle. Meistä kun kukaan ei halua sovitella, vaikka osa voikin kenties joskus antaa tapahtuneen anteeksi. Huoma-keskusteluissa tulee esille monenlaisia tilanteita ja nousee esille erilaisia tunteita. Osa sanoo, etteivät he voisi koskaan mennä tapaamaan rikoksenteikijää, osa tuntee suunnatonta vihaa ja osa katkeruutta. Kaikki tilanteet ovat niin erilaisia ja yksilöllisiä, ettei niitä voi verrata keskenään.

Julia sanoo lopuksi, että hän toivoo Sauma-hankkeen jatkuvan ja siitä tulevan pysyvää toimintaa koko Suomessa.

AJATUKSIA HENKIRIKOSTUTKINNASTA

40 vuotta murharyhmässä

Aloitin työni Helsingin poliisilaitoksessa nuorempana konstaapelina helmikuussa 1975. Tätä kirjoittaessani olen ollut eläkkeellä vuoden. Työuraa minulle kertyi 40 ja puoli vuotta saman työnantajan palveluksessa ja tuosta ajasta olin pääasiassa rikostutkijana erilaisissa tehtävissä murharyhmän «kirjoissa». Olin toimittamassa myös Helsingin Väkivaltarikostutkijoiden julkaisemaa Murharyhmä-lehteä 18 vuotta.

Aloittaessani työni Helsingissä, rikospoliisi oli sijoittunut pääasiassa Senaatintorin ympäristöön Aleksanterinkadulle ja sen poikkikaduille. Silloinen väkivaltatoimisto eli murharyhmä toimi Sofiankadulla. Murharyhmässä tutkittiin tuolloin lähes samoja asioita kuin nykyäänkin. Vakavien väkivaltarikosten ja henkirikosten lisäksi mm. seksuaalirikoksia, tahallisesti sytytettyjä tulipaloja, katoamistapauksia, erilaisia työrinkoksia ja kuolemia. Kuolemansyöntutkinnat työllistävätkin lukumääräisesti ja muutoinkin tutkijoita eniten. Pelkästään Helsingissä poliisi hoitaa vuosittain pitkästi yli 1000 kuolemansyöntutkintaa.

Huippuluokan tutkintaa

Kuolemansyöntutkinta on Suomessa maailman huippuluokkaa. Siksi on erittäin tärkeää, että se on pyritty keskittämään tiettyihin yksiköihin. Kuolemansyöntutkintalaki määrittelee tarkoin ne kuolemantapaukset, jotka kuuluvat oikeuslääketieteellisen selvittelyn piiriin. Sitä johtaa poliisi ja tärkeimpänä yhteistyökumppanina ovat lääkärit ja erityisesti oikeuslääkärit.

Suomessa vain harvoin henkirikos jää tunnistamatta ja ns. sarjamurhat ovat tuiki harvinaisia. Ruumiinavaus monine erikoistutkimuksineen kuuluu aina henkirikostutkintaan ja olen itsekin ollut niissä mukana satoja kertoja.

Helsingissä tapahtui henkirikoksia 1970-luvun lopulla ja 1980-luvulla vuosittain noin 20–30, sitten määrä laski alle 20:een ja nykyisin ollaan jo alle 10 vuotuisessa henkirikoksessa. Suuntaus on koko maassa ollut jo pitkään laskeva ja henkirikosten määrä vuodessa on nykyisin reilusti alle 100.

Minun virkaurani aikana oli Helsingissä huippuvuonna 33 henkirikosta. Tätä kirjoittaessani nyt elokuussa Helsingissä on tapahtunut kuusi henkirikosta. Viimeisimmässä näyttää olevan satunnaisesti valikoitunut iäkäs uhri, jota ilmeisesti mielenterveysongelmainen nuori mies oli puukottanut.

Tällaiset teot ovat tuiki harvinaisia, mutta muistan Helsingissä tapahtuneen eräänä vuonna kaksikin samankaltaista. Toisessa iäkäs nainen puukotettiin lähes oikeustalon portaille keskellä päivää Pasilassa ja toisessa metrojunassa istunutta nuorta miestä lyötiin kirveellä päähän. Molemmissa jutuissa uhrin valikoitui aivan sattumalta, eivätkä he varmaan ehtineet edes tajuta mitä tapahtui.

Lähes kaikki henkirikokset pystytään Suomessa selvittämään.

Useimmat selviävät heti ja rikoksentehtäjä saattaa joskus jopa itse ilmoittaa teostaan. Joihinkin tutkimuksiin voi mennä kosolti aikaa, vuosiakin.

Haasteellisin henkirikos on sellainen, että maastosta tai vestistä löytyy surmattu ihminen ja hänen henkilöllisyydestään ei ole mitään tietoa. Tällöin lähtökuopat ovat valmiit vaikealle ja ehkä pitkäkestoisellekin tutkinnalle. Jos ruumis on lisäksi pahoin turmeltunut, on jo pelkästään kuolinajan määrittäminen ja rikoksen tapahtuma-aika vaikea haarukoida. Se on kuitenkin hyvin merkityksellistä, koska tutkinta voidaan tällöin suunnata tarkemmin tiettyyn aikaan ja sen ajan tapahtumiin.

Kehittyvä työkalupakki

Poliisin työkalupakki on tällä hetkellä hyvin varustettu henkirikostutkintaa ajatellen. Oikeastaan vain mielikuvitus on rajana keinovalikoiman käytössä. Aloittaessani työni ei ollut vielä tietoaakaan esimerkiksi DNA:n käytöstä rikostutkinnassa. Ei ollut kännyköitä ja sähköistä viestintää, eikä siis esimerkiksi televalvontaa tai nettitiedustelua, ei Facebookia, ei sähköistä mediaa, ei tietokoneita eikä atk-pohjaisia rekistereitä.

Näitä kaikkia käytetään nykyään ahkerasti. On lähes runsauden pula ja joskus tutkinnanjohtajan tärkein tehtävä onkin priorisoida erilaisia tutkintakeinoja ja käyttää niitä säästeliäästi. Erilaisia näytteitä voidaan ottaa satamäärin, mutta mitä tutkitaan ja missä järjestyksessä, onkin sitten erikseen pohdittava. Mistä saadaan nopeiten tuloksia ja milloin näyttö riittää. Minimipainoksella pitäisi saada aikaan maksimituotto.

Tekniikalla on paljolti pystytty vähentämään ”jalkatyötä” ja sillä on pystytty paikkaamaan hupenevia poliisiresursseja. Suuntaus näyttää olevan edelleen poliisin henkilöstömäärän pienentäminen. Jossakin se raja kuitenkin tulee vastaan ja nyt ollaan jo aika lähellä minimirajan alittumista.

Rikoksen uhri

Olen monasti pohtinut, mikä henkirikostutkinnassa on kaikkein tärkeintä. Aina olen päätenyt samaan lopputulokseen. Se on rikoksen uhri. Tutkinta lähtee aina liikkeelle uhrista ja hänen henkilöllisyydestään.

Uhrin kautta poliisi pääsee käsiksi epäiltyyn tekijään. Kun poliisi etsii uhrista tietoa, hän on yhteydessä uhrin omaisiin. Omaisilta saamme erittäin paljon tietoa itse uhrista, mikä auttaa jutun selvittämisessä. Poliisi selvittää uhrin perhesuhteet, asuinpaikan, naapurit, ystävät, kaverit, työasiat, harrastukset, liikkumiset, seurustelusuhteet ja niin edelleen – aivan kaiken, mikä auttaa ratkaisemaan, miksi kyseinen ihminen on joutunut henkirikoksen kohteeksi. Jos tutkinta ei etene, ja poliisin täytyy saada tietoa uhriksi joutuneen henkilön liikkeistä ja seurasta, hän pyytää omaisilta henkilön valokuvan ja luvan sen julkai-

Rikosylikomisario Juha Rautaheimo on pitkänlinjan legendaarinen useiden poikkeuksellisten, myös paljon julkisuutta saaneiden rikosten tutkinnanjohtaja. Hän jäi eläkkeelle Helsingin poliisin ns. murharyhmästä elokuussa 2015, yksikön virkaatekevän johtajan paikalta. Hän on myös muun muassa opettanut kriminalistiikkaa Poliisiopistolla.

Keväällä 2017 ilmestyy PS-kustannuksen Elina Välimäen kirjoittama Ei unohdu koskaan -kirja, johon on haastateltu Juha Rautaheimoa.

semiseen.

Varsinkaan pimeässä henkirikosjutussa ei poliisilla ole varaa jäädä odottelemaan, että omaisten kanssa palataan asiaan seuraavana päivänä. Se tietty tieto, se on saatava siltä ihmiseltä, olipa tilanne mikä tahansa. Omaiselle pitää saada sanottua, että valitettavasti me joudumme esittämään teille kysymyksiä, koska meillä on tarkoitus selvittää tämä asia mahdollisimman nopeasti. Niin kauan kuin jäljet ovat olemassa, niihin pitää päästä kiinni. Sen vuoksi on pakko kysyä, vaikka se tuntuisi kovin ikävältä.

”Menetetty aika on paennut totuus”. Poliisin näkökulmasta omaisten kohtaamisella on suuri merkitys. Henkirikosta tutkittaessa uhrin omaiset ja läheiset ovat ensiarvoisen tärkeitä tietolähteitä.

Miksi henkirikoksia tutkitaan eri rikosnimikkeillä?

Henkirikosuhrin omainen kokee läheiseensä kohdistetun veriteon aina erityisen raakana ja julmana - murhana. Jos poliisi tutkii tekoa ”vain” tappona, saattaa se omaisesta tuntua surmatekoa vähättelevältä. Erilaisiin rikosnimikkeisiin ja tekojen erilaisiin törkeysasteisiin törmääminen äärimmäisessä ja traumaattisessa elämänvaiheessa saattaa asianomistajasta tuntua täysin käsittämättömältä. Miksi poliisi ei voi tutkia henkirikoksia aina lähtökohtaisesti murhina?

Henkirikos on aina raaka ja julma, siis periaatteessa. Tappo on perushenkirikos. Jos ihmistä lyödään äkkipikaisuksissa kerran puukolla sydämeen ja uhri kuolee kertaheitolla, on kyseessä tappo. Jotta taposta tulee murha, pitää teossa olla enemmän. Murhaa on syytä epäillä, kun rikos on tehty vakaasti harkiten tai erityisen raa’alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen tai virkamies on surmattu virantoimituksessa tai kostoksi virkatoimesta ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.

Määritelmä on jämäpti ja lakiin perustuva. Poliisi ratkaisee rikoslain puitteissa, millä nimikkeellä se tekoa tutkii. Poliisi joutuu pitäytymään lakiin kirjoitetuissa eri tekojen tunnusmerkkitoissa. Mitä paremmin tunnusmerkkito huomioidaan jo esitutkinnassa, sitä yhteneväisempi se on myös syyttäjä- ja tuomioistuinlaitoksessa. Tämä lisää oikeusvarmuutta. Ja mikä tärkeintä, poliisin työkalupakki on täysimääräisesti käytössä henkirikoksen nimikkeestä riippumatta.

Henkirikosten motiiveista

Henkirikoksen motiivi voi olla esimerkiksi mustasukkaisuus, kosto tai taloudellisen hyödyn tavoittelu. Henkirikos voi olla palkkamurha tai pitkän, väkivaltaisen parisuhteen päätös. Poliisi saa motiivin oikeastaan selville vain niissä jutuissa, jotka tunnustetaan. Minullakin on ollut juttuja, joissa oletan, että motiivi oli varmaan tämä ja tämä. En minä silti voi sitä varmaksi tietää. Suurin osa henkirikoksista on ”kännissä pikaistuksissa tehtyjä juttuja”. Teosta epäilty voi vedota muistamattomuuteensa. Hän ei kysyttäessä muista teosta mitään, vaikka toisaalta muistaa tarkasti tapahtuma-aikaan liittyviä yksityiskohtia, kuten ryppätyjen viinohen määrät ja oluiden merkit, ja senkin, että jotain riittää uhrin kanssa oli. Mutta mitä sitten tapahtui? ”Emmä muista, mä olin niin kannissa”, kuulusteltava vastaa.

Motiivi ei selviä jutuissa, joissa tekijä kiistää loppuun asti. Poliisi hankkii näytön, joka on selvä. Tuo on tappanut tuon. Mutta tekijä ei puhu mitään, hän kiistää tai ei kommentoi. Ei muista. Onko se totta vai ei, en tiedä.

Tekoja selitetään myös omassa mielessä tapahtuneilla katkoksilla: ”Kun mulla vaan nakshti” tai ”Mun päässä kilahdi”. Naksahdus tai kilahdus ei ole motiivi, syy henkirikokselle.

Olen pohdiskellut, että rikoksentekijän saattaa olla helpompi vedota muistamattomuuteen tai naksahdukseen. Silloin ei tarvitse kertoa, ei tarvitse olla tilivelvollinen teostaan, siitä miksi surmasi toisen ihmisen.

Kun poliisi ei motiivia saa selville, ei sitä saa tietää uhrin omaiseenkaan. Joskus se on pakko hyväksyä. Koko loppuelämänsä voi käyttää jossitteluun, mutta selviytymistarina käynnistyy siitä, kun pystyy jättämään miksi-kysymykset ja hyväksymään sattuman. Jollei sitä sattumaa hyväksy, on koko loppuikänsä juttun vanki.

Sattumasta

Mielestäni erilaisten rikosten asianosaisten, surevien uhrien ja omaisten olisi hyvä huomata, miten pienestä asiat ovat kiinni. Mitalilla on aina myös toinen puoli. Ihmisen kohtalon voi määrätä puhtaasti onnekas sattuma. Tai sen voi sinetöidä uskomattoman onneton sattuma.

Ihmisten ei pitäisi muodostaa hirveän voimakkaita mielipiteitä asioista ja tapahtumista. Se voi olla, että sattuma on puuttunut peliin ja muuttanut tapahtumien kulun ihan toisenlaiseksi. Olen kokenut tämän myös omakohtaisesti ja oppinut hyväksymään sen.

Tämän ymmärtäminen ja hyväksyminen on väylä eteenpäin.

Juha Rautaheimo

rikosylikomisario evp.

Murharyhmä tänään

Vuonna 1927 Helsingin poliisilaitoksen etsiväosastossa toteutettiin ensi kerran ryhmäjako, jolloin perustettiin murharyhmä, murtoryhmä, varasryhmä ja petosryhmä. Sitä ennen ei eri rikosten tutkinnassa ollut keskittämistä vaan rikosilmoituksen vastaanottovuorossa ollut poliisimies otti rikoksen tutkittavakseen, riippumatta mikä rikos oli kyseessä.

Etsiväosasto, myöhemmin rikososasto, sijaitsi Aleksanterinkadulla, mistä rikospoliisi vuonna 1982 siirtyi vastavalmistuneeseen Pasilan poliisitaloon. Pasilassa murharyhmä työskentelee edelleenkin, tällä hetkellä vajaan kuudenkymmenen henkilön vahvuudella. Joukkoon mahtuu rikostutkijoita, tutkinnanjohtajia sekä tutkintaa avustavissa tehtävissä työskenteleviä tutkintasihteereitä.

Virallisesti nimi on nykyään Vakavat henkilöön kohdistuvat rikokset toiminto ja toiminnossa tutkitaan murhien lisäksi hyvin paljon erityyppisiä vakavia henkilöön kohdistuvia rikoksia. Rikostutkinnan lisäksi toiminto vastaa poliisitutkinnasta muun muassa kuolemansyyn selvittämiseen sekä kadonneiden henkilöiden tutkintoihin liittyen.

Vuositasolla murharyhmässä tutkitaan lähes 1000 erityyppistä rikosjuttua sisältäen noin 1400 yksittäistä rikosta. Merkittävä osa jutuista on henkeen tai terveyteen kohdistuvien törkeiden pahoinpitelyiden ja niiden tai henkirikosten yritysten lisäksi seksuaalirikoksia ja tulipaloihin liittyviä yleisvaarallisia rikoksia.

Murharyhmä hoitaa myös vuositasolla lähes 2000 poliisitutkintaa edellä mainittujen kuolemansyyn tutkinnan ja kadonneiden henkilöiden tutkinnan lisäksi muun muassa palonsyyn tutkintaan sekä työtaturmien tutkimiseen liittyen. Henkirikoksia, eli murhia tai tappoja, tutkitaan Helsingissä vuositasolla noin kymmenen. Murharyhmä vastaa lisäksi paritusrikollisuuteen ja ihmiskauppaan liittyvien rikosten tutkinnasta Helsingin alueella.

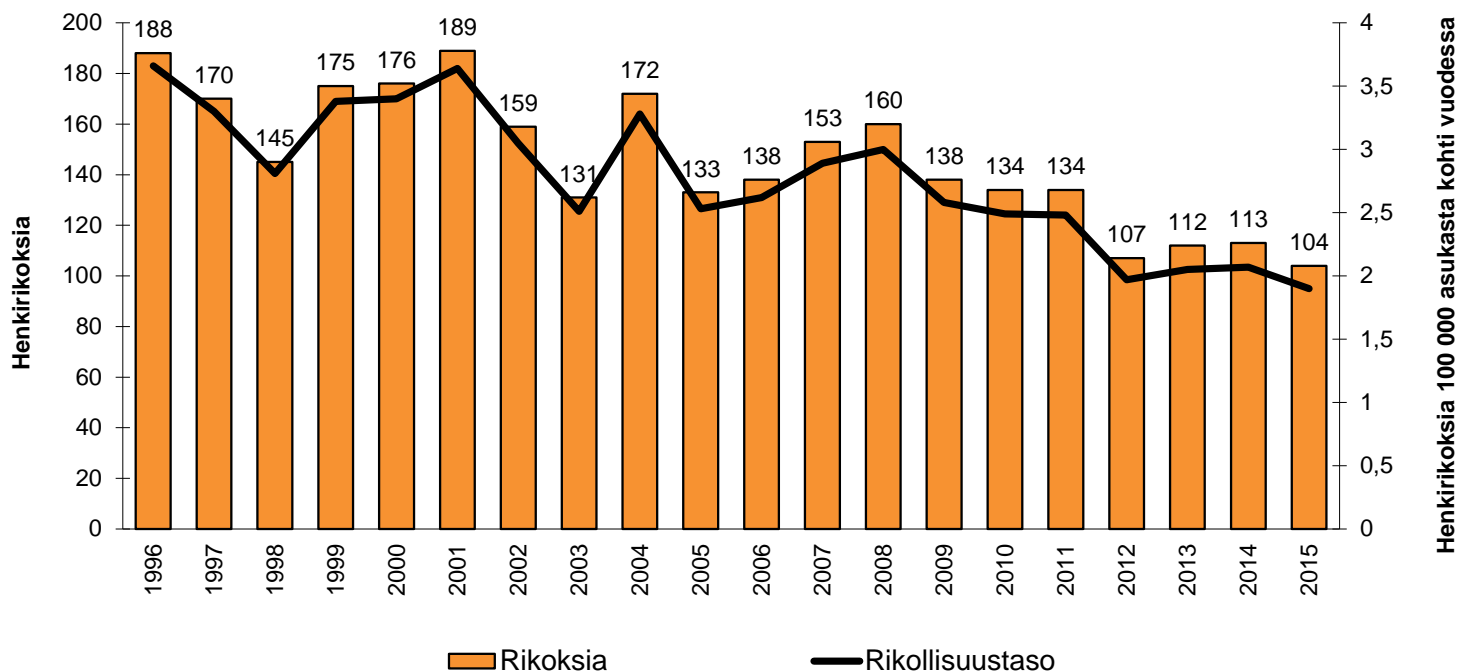
Uudet rikosilmiöt ja tekotavat heijastuvat myös murharyhmän toimintaan ja edellyttävät osaamisen ylläpitämistä ja kehittämistä. Perinteisen väkivaltarikostutkinnan ja kuolemansyyn tutkinnan erityisosaaminen luo kuitenkin vahvan pohjan erityyppisellekin henkilöihin kohdistuvien vakavien rikosten tutkinnalle. Väkivaltarikostutkijat ovat tottuneita kohtaamaan ja toimimaan vakavien rikosten uhrien ja omaisten kanssa päivittäisessä työssään. Se on ammatillinen vahvuus, joka osaltaan auttaa myös uhridirektiivin mukaisten toimenpiteiden käytännön toteuttamisessa.

Murharyhmä tekee laajamittaisesti yhteistyötä niin poliisiorganisaation sisällä kuin ulkopuolisten yhteistyökumppanienkin kanssa. Yhteistyökumppaneita on lukuisia, kulloinkin kyseessä olevasta erityisalueesta riippuen. Rikos- tai poliisitutkinta on usein vain yksi osa asian käsittelyä. Yhteistyö, tarvittava tiedonvaihto ja osallisten ohjaaminen tarvittaessa muiden palveluiden piiriin on säännönmukainen osa rikostutkijoiden työtä murharyhmässäkin.

rikosylikomisario *Jonna Turunen*

Vakavat henkilöön kohdistuvat rikokset -toiminnon johtaja Helsingin poliisilaitos

Suomalaisten tekemät surmat tilastojen valossa

Henkirikosten määrä ja rikollisuustaso 1996–2015. Lähde: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti

Teksti: Minna Korva-Perämäki

Suomessa on tällä hetkellä Euroopan unionin seitsemänneksi korkein henkirikollisuuden taso. Lievän väkivallan kehitystä kartoitetaan uhritutkimuksilla ja tulosten perusteella väkivalta maassamme on pysynyt melko samalla tasolla noin kolmenkymmenen vuoden ajan.

Suomalainen henkirikos tapahtuu yleisimmin yksityisasunnossa ryppyyriitatappona. Aseena käytetään useimmiten keittiöveistä ja tekoajankohta on yleisimmin viikonloppu. Syyllinen ja uhri ovat usein vanhoja tuttuja, keski-ikäisiä, yksin asuvia, sekä työelämästä syrjäytyneitä alkoholisoituneita miehiä. Heillä on usein myös taustallaan aiempia väkivaltarikostuomioita.

Miesten tekemistä henkirikoksista joka neljäs tehtiin vuosina 2003–2013 pahoinpitelemällä tai kuristamalla uhri kuoliaaksi. Naisille ominaisia tekovälineitä olivat saman ajanjaksona puolestaan myrkyt ja pehmeät tukahduttamisvälineet.

Henkirikollisuus vähenemässä

Suomen lähihistorian väkivaltaisimman kausi oli ajanjakso suurlakokuvuodesta 1905 kieltolain kumoamisvuoteen 1932. Maassamme surmattiin tuolloin vuosittain kolminkertainen määrä ihmisiä asukasta kohti nykyiseen verrattuna. Toinen väkivaltapiikki oli toisen maailmansodan jälkeen vuosina 1945–1947.

1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen henkirikollisuus on kääntynyt maassamme muiden Euroopan maiden tavoin laskuun. Yh-

tenä syynä rikollisuustason laskuun on väestön vanheneminen, mikä on selittänyt jopa 25 prosenttia henkirikollisuuden tason kokonaisuutuksesta. Rikollisuustason lasku on ollut jyrkintä nuorilla ja keski-ikäisillä miehillä, mutta naisten rikollisuudessa muutokset ovat olleet vähäisiä.

Taustalla rikollisuutta

Vuosina 1980–1994 Suomessa tehtiin 1887 tappoa ja murhaa, joista poliisi selvitti 1832. Näissä teoissa oli syylliseksi epäiltyinä 135 naista. Miesten rikollisuustaso on tilastojen mukaan korkein 21–24-vuotiaiden ikäryhmässä ja naisten rikollisuustaso iäkkäämpänä 35–39-vuotiailla. Rikososapuolille on sukupuolesta ja iästä riippumatta (lapsiuhreja lukuun ottamatta) leimallista päihteiden väärinkäyttöä. Korkeimmat rikollisuustasot löytyvät Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnista.

Henkirikoksiin syyllistyvistä miehistä ja naisista suurin osa on väkivaltaiseksi jo aiemmin tiedettyjä ja usein myös väkivaltarikoksista aiemmin tuomittuja. Uhreista pääosalla ei sen sijaan ole väkivaltaista taustaa.

Kaiken tyyppinen aiempi vakava rikollisuus lisää sekä miehillä että naisilla selvästi riskiä sekä syyllistyä henkirikokseen että joutua henkirikoksen uhriksi. Vuosina 2003–2013 henkirikoksiin syyllistyneistä miehistä 57 prosenttia oli tuomittu tuomioistuimessa henki- tai pahoinpitelyrikoksesta rikosta edeltäneiden kymmenen vuoden aikana ainakin kerran, 36 prosenttia oli ollut aikaisemmin vankilassa.

Lapsisurmat ja mielenterveys

Suomessa on tehty laaja selvitys kaikista alle 15-vuotiaana henkirikoksen uhreiksi joutuneista lapsista vuosilta 1970–1994. Tapauksia oli yhteensä 292. Surmatuista 59 prosenttia oli poikia ja 41 prosenttia tyttöjä. Surmaajana oli äiti 41 prosentissa tapauksista ja isä 26 prosentissa tapauksista. Vuosina 1995–2004 surmattiin Suomessa neljäkymmentä alle kymmenenvuotiaasta lasta. Saman ajanjakson aikana menehtyi surman myötä yksitoista 10–14 vuoden ikäistä lasta.

Vuosina 2003–2014 surmattiin 32 alle vuoden ikäistä vauvaa ja 45 1–14-vuotiaasta lasta. Yli 70-vuotiaita surmattiin 63, heistä 80 vuotta täyttäneitä oli 25. Henkirikollisuus ei ole Suomessa kuin osin ikäryhmien sisäistä. Alle 40-vuotiaat miehet surmaavat pääsääntöisesti itseään selvästi iäkkäämpiä henkilöitä. Keski-ikäisten ja iäkkäiden rikoksissa uhri ja tekijä ovat sen sijaan yleensä samasta ikäryhmästä.

Lapsensa surmaajaa ei voi etukäteen tunnistaa. Isät surmaavat tavallisemmin myös itsensä. Lapsen surmaamiseen liittyykin tyypillisesti itsemurha tai sen yritys. Suurin ero miesten ja naisten välillä on, että miehet tappavat suhteessa enemmän tuttaviansa ja naiset kumppaneitaan ja lapsiaan.

Isillä lasten tapot ovat useammin impulsiivisia, mihin liittyy myös taloudelliset ongelmat päihteiden käytön lisäksi. Kun äiti tappaa lapsensa, hänelle on kasaantunut useita ongelmia. Lapsiin kohdistuvat rikokset liittyvät usein itsetuhoisuuteen ja erilaisiin mielenterveysongelmiin. Tilastojen mukaan naiset eivät yleensä tapa lapsiansa lisäksi myös puolisoaan, sillä perhesurmat ovat yleisempiä miehillä. Vuonna 2014 naisilla parisuhteen ongelmat olivat yleisin motiivi. Tyypillisimpiä tekotapoja lapsensurmissa ovat hukuttaminen, kuristaminen tai muu tukahduttaminen.

Koulukiusaamisen syvät jäljet

Sisäasiainministeriön selvityksestä ilmenee, että jokainen Suomessa suunniteltuun henkirikokseen syyllistynyt nuori on kokenut koulukiusaamista. Kansainvälisten tutkimusten mukaan myös muissa maissa on hyvin yleistä, että kouluurmaan syyllistyneitä on kiusattu koulussa. Suomessa joukkosurmien ja muiden vakavien väkivallantekojen tekijät ovat kaikki olleet nuoria miehiä ja poikia, iältään 14–23-vuotiaita.

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (nyk. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) mukaan 15 prosentissa henkirikoksista keskeisinä taustatekijöinä teoille ovat mielen-terveysongelmat. Suomessa itsemurha on yleisin nuorten miesten kuolinsyy ja noin neljännes 15–24-vuotiaiden kuolemista on itsemurhia.

Nuorten henkirikokset eroavat vanhempien ikäryhmien rikollisuudesta ryhmäluonteensa ja uhriensa osalta. Rikokset tehdään usein ryhmässä ja ne ovat muuta henkirikollisuutta välineellisempiä ja raaempia. Päihteiden käytön ohella ryhmää luonnehtivat rikkonainen lapsuus, väkivaltaisuus ja mielenterveysongelmat.

Yliopistotutkija **Martti Lehden** mukaan suurella osalla on ollut taustallaan oppimis- ja käytösongelmia, ja tekijöistä joka kolmas on otettu huostaan viimeistään teini-ikässä. Puolet oli ollut psykiatrisessa hoidossa lyhyempiä tai pidempiä jaksoja ennen rikostaan. Valtaosaa oli muun häiriökäyttäytymisen ohella luonnehtinut poikkeuksellinen aggressiivisuus. Tiedot käyvät ilmi Henkirikokskatsauksesta 2015.

Henkirikosten tilastoinnista

Henkirikoksia koskevat luvut vaihtelevat tilastoissa, mikä näkyy myös tämän RIKU-lehden jutuissa, joissa kirjoittajat ovat voineet käyttää eri tilastolähteitä.

Henkirikoksia seurataan Suomessa kolmen tilastojärjestelmän avulla, jotka kaikki tuottavat toisistaan poikkeavia lukuja henkirikoksissa kuolleiden määristä: kuolemansyytilasto, poliisin tietoon tullut rikollisuus ja henkirikollisuuden seurantajärjestelmä.

Esimerkiksi kuolemansyytilaston henkirikoskuolemien ulkopuolelle jää tahallisuudeltaan epäselvä väkivalta. Kuolemansyytilastoon otetaan lisäksi mukaan vain Suomessa pysyvästi asuvien henkilöiden kuolemansyyt. Tästä syystä kuolemansyytilasto näyttää Suomessa tehtyjen henkirikosten vuotuisen määrän noin 10 prosenttia pienempänä.

Poliisitilaston haasteena henkirikollisuustason mittarina on se, että tilastossa on kunkin vuoden jälkipuoliskolta useampia henkirikoksina tutkittavia kuolemantapauksia, joissa esitutkinta on tilaston koostamishetkellä vielä kesken ja jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi tai itsemurhiksi. Tällaisia ”haamurikoksia” on poliisin tietoon tullut rikollisuus-tilastoon kirjatuista rikoksista vuosittain 10–15 prosenttia.

Kolmas henkirikoksia koskeva tietolähde on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin, Poliisiammattikorkeakoulun ja Poliisihallituksen ylläpitämä henkirikollisuuden seurantajärjestelmä. Järjestelmä on toiminut vuodesta 2002 alkaen. Siihen kirjataan perustiedot poliisin tietoon tulevien henkirikosten ja tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjen kuolemantuottamusrikosten osapuolista sekä teonpiirteistä. Tiedot kerätään rikosten esitutkinnasta vastaavilta henkilöiltä sähköisellä lomakkeella esitutkinnan päättyttyä tai kun rikoksen ilmi tulosta on kulunut yksi vuosi.

Tällä palstalla erityisasiantuntija vastaa toistuvaan hankalaan kysymykseen tai selittää usein käytettävän mutta vaikeasti ymmärrettävän termin.

Kysyimme Helsingin syyttäjävirstossa työskentelevältä kihlakunnansyyttäjä **Yrjö Reenilältä**, mitä tarkoittavat rikoslain 21 luvussa olevat henkirikokset?

Tahallisia henkirikoksia ovat tappo (1 §), murha (2 §) ja surma (3 §). Kuolema voidaan aiheuttaa myös huolimattomuudella. Näin on asianlaita kuolemantuottamuksen (8 §) kohdalla.

Tappo

Tappo on tahallisen henkirikoksen perustekomuoto. Tapon tunnusmerkistön mukaan joka tappaa toisen, on tuomittava taposta vankeuteen määrääjäksi, vähintään kahdeksaksi vuodeksi. Teonkuvaus jättää täytäntöönpanotoimen tai tekotavan avoimeksi. Tappo voidaan tehdä esimerkiksi ampumalla taikka puukottamalla uhri.

Murha

Murha on tapon törkeä tekomuoto. Murhan tunnusmerkistön mukaan jos tappo tehdään 1) vakaasti harkiten, erityisen raakalla tai julmalla tavalla, 2) vakavaa yleistä vaaraa aiheuttan tai 3) tappamalla virkamies hänen ollessaan virkansa puolesta ylläpitämässä järjestystä tai turvallisuutta taikka virkatoimen vuoksi ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentehtäjä on tuomittava murhasta vankeuteen elinkaudeksi. Harkiten ja suunnitelmallisesti toteutettu rikos osoittaa erityisen suurta suunnitelmallisuutta.

Murhan tunnusmerkistössä tarkoitettu vakaasta harkinnasta voi kertoa esimerkiksi huolellinen etukäteissuunnittelu taikka uhrille esitetyt aikaisemmat tappouhkaukset sekä aseiden ja patruunoiden hankkiminen ja aseiden lippaiden panostaminen ja aseiden käyttövalmiina pitäminen uhrin saapuessa paikalle. Vakaata harkintaa osoittaa myös hyötymistarkoituksessa tehty rikos - esim. ryöstömurha. Toisen surmaaminen omaisuuden anastamiseksi osoittaa usein henkirikoksena poikkeuksellista suunnitelmallisuutta ja harkintaa. Hyötymistarkoituksessa tehty henkirikos on myös palkkamurha.

Uhrien ja puukoniskujen lukuisuus kertoo tekotavan raakuudesta ja julmuudesta. Rikoksen kohdistaminen lapsiin, teon pitkä kesto ja määrätietoinen surmaamispyrkimys (esim. teon jatkaminen uhrin puolustautumisesta huolimatta) ovat seikkoja, jotka viittaavat raakaan ja julmaan tekotapaan.

Kun rikos tehdään vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen, tappo voi olla arvioitavissa erityisen törkeäksi. Räjäheteitä käyttämällä tehty tappo voi aiheuttaa vakavaa yleistä vaaraa: esimerkiksi postin välityksellä uhrille lähetetty pommia, joka räjähtää heti, kun vastaanottaja on avannut paketin. Toisena tapauksena voi olla ampuma-aseiden käyttö alueella ja olosuhteissa, joissa luodit saattavat osua ohikulkijoihin.

Virkamiehille, joiden tehtävänä on yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen ja jotka työssään ovat velvollisia asettumaan alttiiksi väkivallalle ja sen riskille, annetaan korostettua suojaa. Näitä ovat mm. poliisit ja vanginvartijat sekä sosiaali- ja terveydenhoitotehtäviä hoitavat virkamiehet.

Surma

Tapon lievemmin rangaistava tekomuoto on surma. Surman tunnusmerkistön mukaan jos tappo, huomioon ottaen rikoksen poikkeukselliset olosuhteet, rikoksentehtäjän vaikuttimet tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen lieventävien asianhaarojen vallitessa tehty, rikoksentehtäjä on tuomittava surmasta vankeuteen vähintään neljäksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi. Lain esitöiden mukaan poikkeuksellisina olosuhteina voi tulla kyseeseen pakkotilaa muistuttavat tai sitä lähellä olevat tilanteet, joissa rikos näyttäytyy tekijälleen ainoana ulospääsytienä. Esitöissä tällaisena tilanteena on mainittu poikkeuksellinen ja pitkään jatkunut perheväkivalta.

Kuolemantuottamus

Kuolemantuottamuksen tunnusmerkistön mukaan joka huolimattomuudellaan aiheuttaa toisen kuoleman, on tuomittava kuolemantuottamuksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Laissa ei ole rajattu kuolemantuottamuksen tekotapoja. Rangaistusvastuu voi perustua siihen, että henkilö on luonut vaaratilanteen esimerkiksi käsittelemällä huolimattomasti ampuma-asetta.

Kuolemantuottamukseen voi syyllistyä myös laiminlyönnillä, kunhan kuoleman on tapauksessa aiheuttanut sellaisen henkilön laiminlyönti, joka on ollut vastuuasemassa, eli jolla on ollut erityinen velvollisuus estää kuolema. Opettaja, joka laiminlyö valvoa koululaisten turvallisuutta uimahallimatalla, voidaan tuomita kuolemantuottamuksesta, jos yksi oppilas hukkoo. Poliisimies saattaa olla vastuussa kuolemantuottamuksesta, jos hän aiheuttaa huolimattomuudellaan kiinni otetun, pidätetyn, panttivangin tai sivullisen kuoleman. Jos lääkäri laiminlyö vastaanotollaan potilaan lähettämisen erikoislääkärin tutkimuksiin, vaikka siihen on lääketieteellisesti arvioiden aihetta, hän voi joutua vastaamaan myöhemmin sattuvasta kuolemasta. Sama pätee myös kirurgin vastuuseen leikkauksessa: hän vastaa mm. siitä, että leikkaushaavaan ei jää vieraita esineitä.

TERRORISMIN UHRIT RIKOKSEN UHREINA

Euroopassa on tapahtunut 2000-luvulla monta tuhoisaa terrori-iskua, puhumattakaan muualla maailmassa tapahtuneista iskuista. Viimeisten parin vuoden aikana meitä ovat järkyttäneet lähialueilla tapahtuneiden tekojen tiivistynyt tahti.

Tammikuussa 2015 kohteena oli Charlie Hebdo -lehden toimitus Pariisissa. Saman vuoden marraskuussa - jälleen Pariisissa - terrorismin kohteena olivat urheilustadion, konserttisali ja useat ravintolat. Ei kulunut kauan kun tämän vuoden maaliskuussa räjähti Brysselin lentoasemalla ja metroasemalla, alkukesästä Istanbulissa. Lomien keskellä meitä järkytti Nizza. Näissä iskuissa kuoli yhteensä lähes 300 ihmistä ja loukkaantui useita satoja.

Erityistä tukea uhreille

Terrorismin uhrin ovat rikoksen uhreja siinä missä muutkin. Heidän asemaansa liittyy kuitenkin erityisiä piirteitä, minkä vuoksi EU:ssa valmisteilla olevaan terrorismirikoksia koskevaan direktiiviin on toivottu erityisiä säädöksiä tämän uhriryhmän auttamiseksi.

Paljon keskustelua on herättänyt terrorismin uhrin määrittely. Ovatko esimerkiksi iskun lähellä olleet, sen kohteeksi tarkoitettut, mutta iskun fyysisistä vaikutuksista selvinneet henkilöt myös uhreja? Entä mikä on uhrin tai uhrin läheisen asema mahdollisessa oikeudenkäynnissä, jossa kyse voi olla suurista asianomistajien määristä ja erittäin pitkistä prosesseista?

Victim Support European VSE:n toiminnanjohtaja Levent Altan muotoilee asian näin: "Suoraan uhriksi joutuneiden lisäksi ensimmäiset auttajat, todistajat, paikallinen yhteisö ja yhteisö laajemminkin voivat joutua kärsimään terrori-iskuista ja tämä pitää huomioida poliittisissa päätöksissä. Toisaalta kun kyse on rikosprosessuaalisista asioista, määritelmä voi olla suppeampi, rikos-

suhridirektiivin mukainen."

Usein uhreissa on paljon ulkomaalaisia. Tällöin uhrin asiaa pitää hoitaa eri maiden viranomaisten ja auttajien välillä. EU:n rikosuhridirektiivissä on säädetty uhrin asemasta rajat ylittävissä tapauksissa unionin sisällä. Uhrin asemaa ei kuitenkaan ole määritelty, jos hän on EU-kansalainen, mutta isku tapahtuu unionin ulkopuolella.

Kenen vastuu?

Terrorismirikoksista erityisen tekee myös se, että usein ne ideologisesti kohdistuvat siihen valtioon, missä isku tehdään, eivätkä yksittäisiin ihmisiin. Voidaanko tällöin ajatella, että valtiolla on suurempi vastuu juuri näiden uhrien auttamisessa?

Esimerkiksi Brysselin maaliskuun iskun seurauksena Belgian valtio maksoi poikkeuksellisen suuret rikosvahinkokorvaukset uhreille tai heidän läheisilleen. Uhreille maksettiin jo pian tapahtuman jälkeen pikakorvauksena 15 000 euroa ilman monimutkaisia hakumenettelyistä. Sen jälkeen hallitus päätti, että jatkossa pikakorvauksen summa nostetaan 30 000 euroon. Tämän lisäksi uhrin voivat saada varsinaisen korvauksen erillisen prosessin jälkeen.

Rikosuhrijärjestöjen keskusteluissa on kyseenalaistettu korvausten nostaminen huomattavasti korkeammalle tasolle vain sen vuoksi, että kyse on terrorismista. Oikeudenmukaisempaan pidetään järjestelmää, jossa korvauksen taso arvioidaan yksilöllisesti kohdistuneiden vahinkojen mukaan. Valtioilla voi kuitenkin olla halu kompensoida oman poliittisen toimintansa vaikutuksia terrorismin kohteeksi joutumisesta korottamalla korvausten tasoa.

On selvää, että ulkomailla uhriksi joutuneelle henkilölle voi aiheutua erityisiä kuluja, joten Belgian mallin mukainen pikakorvausjärjestelmä on tärkeä lisä uhrin auttamisessa. Ehkä sitä voitaisiin soveltaa myös muihin ulkomailla uhreiksi joutuneisiin.

Miten valmistaudumme?

Kokemukset eri puolilta maailmaa korostavat sitä, että terrori-iskujen kaltaisiin, laajoja ihmismääriä koskettaviin tapahtumiin on varauduttava etukäteen. Järjestelmä kannattaa rakentaa vahvalla perustalla rikosuhrityössä sekä valmiusosaamisella.

Ranskassa valtio on tukenut Ranskan yleistä rikosuhrijärjestöä INAVEM:ia rakentamaan nopean toiminnan järjestelmän. Ensivaiheessa tämä tarkoittaa keskitetyn puhelin- ja sähköpostillinen avaamista. Sen jälkeen järjestöstä lähtee kirje uhreille tai heidän läheisilleen sitä mukaa kun tiedot heistä on kerätty. Auttamistyön sisältö on kuuntelua, uhrien oikeuksista kertomista, psykologista tukea, apua oikeusprosessissa ja tiedon jakamista. Pariisin marraskuun 2015 iskun jälkeen INAVEM:iin tuli yhteensä yli 11 000 puhelua ja järjestöstä lähti noin 1200 kir-

Surun monenlaiset kasvot

Tampereella järjestettiin huhtikuussa järjestykseltään kahdeksas valtakunnallinen kaksipäiväinen surukonferenssi. Konferenssin teema "Surun monenlaiset kasvot" tarjosi laadukkaita luentoja ja lukuisia työpaja-alustuksia surun moninaisuuteen ja laajamittaisuuteen. Esittelyssä oli myös valmisteilla oleva tutkimus henkirikoksen uhrin läheisen tukemisesta.

Suomen nuorten leskien **Sirpa Mynttinen** korosti tervetulosanoissaan, että suru on ainutlaatuinen asia kokijansa elämässä, jota tukijoiden tulee kunnioittaa. Surua ei tarvitse selittää tai selvittää pois. Tukijan tulee vain uskaltaa olla surevan rinnalla tarjoten konkreettista läsnäoloa ja apua.

Konferenssin avauspuheenvuorossa psykologian tohtori, traumapsykoterapeutti ja työnohjaaja **Eija Palosaari** kertoi pitkittyneestä surusta. Suru kuuluu ihmisyyteen ja niin sanottu ydinsuru kuuluu jokaiselle. Ydinsurun ympärille mahdollisesti muodostuva "raskas melske" on ylimääräistä kärsimystä, johon ihminen tarvitsee apua.

Ihminen käy läpi eri vaiheita, kohdatessaan äkillisen kriisin. Vaiheet kaikki ovat normaaleja tapoja käsitellä yllättävää menetystä ja surua. Normaaliin suruun liittyy paljon menetetyt ikävöimistä ja kaipausta, mutta myös edetessään mahdollisuus tapahtuman hyväksyntään. Kun suru komplisoituu, ikävän ja kaipauksen kokemuksen rinnalla on vaikea hyväksyä menetystä.

Henkirikosten uhrien sosiaalinen tuki

Henkirikoksen uhrina vuonna 2015 Suomessa menehtyi vähän alle 100 henkilöä. Yksi henkirikos koskettaa aina keskimäärin 2-4 lähiomaista sekä lisäksi vaihtelevan määrän muita läheisiä ja ystäviä. Läheisen kuolema henkirikoksen uhrina on monelle hyvin traumaattinen kokemus. Yksi konferenssin työpajoista esitteli Tampereen yliopistossa tekeillä olevaa tutkimusta Henkirikosten uhrien läheisten saama ja toivoma sosiaalinen tuki. Tutkimus tullaan julkaisemaan artikkelina.

Työpaja-alustuksen piti Tampereen yliopistolta terveystieteiden tohtori, dosentti **Anna Liisa Aho**. Tutkimuksen tavoitteena on kuvata henkirikosten uhrien läheisten tukiverkostolta saatua ja toivottua sosiaalista tukea. Aineistona on 26 henkirikosuhrien läheisten kyselylomakevastausta, jotka on analysoitu sisällön analyysillä. Vastaajista oli miehiä 12 % ja naisia 88 %.

Tutkimus etsii vastauksia kysymyksiin: Keneltä ja millaista myönteistä sosiaalista tukea henkirikosten uhrien läheiset ovat saaneet, keneltä ja millaista kielteistä tukea sosiaalista tukea henkirikosten uhrien läheiset ovat saaneet sekä keneltä ja millaista sosiaalista tukea henkirikosten uhrien läheiset olisivat toivoneet.

Surukonferenssi on järjestetty vuosittain vuodesta 2009.

Tukea tarjottava aktiivisesti

Tutkimuksen alustavien tulosten mukaan myönteisiä tuen kokemuksia ovat olleet psyykinen, vuorovaikutuksellinen ja konkreettinen saatu tuki. Tuelta toivottiin reilua kasvotusten tehtävää kanssakäymistä ja hyvin arkisissa asioissa auttamista niin kotona arjessa kuin henkirikosprosessin käsittelyn eri vaiheissa. Hyödyttömäksi tueksi oli muun muassa koettu liian lyhyt tai epäammattillinen tuki sekä liian vähäinen ja epäselvä tiedonsaanti.

Läheisensä menettäminen henkirikoksen uhrina on aina vakava ja usein pitkäkestoinen prosessi. Uhrien kaikille läheisille tulisi tarjota aktiivisesti tukea. Akuutin kriisiavun kartoittamisen tarve on olennaista heti sen jälkeen, kun läheinen on saanut tiedon menehtymisestä. Tärkeää on myös sen jälkeen kartoittaa läheisen tarve konkreettisempaan rinnalla kulkevaan tukeen, jotta arki voi edetä turvallisesti. Myöhemmin mukaan tulevat myös vertaistuen ja erilaisten terapiamuotojen kartoittamisen tarve.

Auttajana henkirikosten uhrien läheisten kohtaamisessa on keskeistä varmistaa, etteivät he putoa tukiverkostoista, vaan heille tarjotaan aktiivisesti erilaista tukea suruprosessinsa eri vaiheissa. Keskeistä on myös oivaltaa miten pitkään suruprosessi voi kestää.

Surukonferenssin järjestävinä tahoina toimivat Huoma – Henkirikosten uhrien läheiset ry, KÄPY lapsikuolemaperheet ry, Suomen nuoret lesket ry, Suomen Kuolemantutkimuksen Seura ry, Suomen Mielenterveysseura ja Tampereen yliopiston Terveystieteiden yksikkö. Yhteistyökumppaneina olivat Surunauha ry ja Kirkkohallitus.

Jenni Lehtonen

RIKUn Etelä-Suomen aluejohtaja

Digitaalinen jalanjälki ihmisen kuoleman jälkeen

Twitter, Facebook, Netflix, Google, LinkedIn, Instagram... Useammilla suomalaisilla on tilejä lukemattomissa erilaisissa maksuttomissa ja maksullisissa verkkopalveluissa. Tästä kaikesta mitä verkkoon laitamme, syntyy digitaalinen jalanjälkemme.

Kuoleman jälkeen kaikista vainajan omistamista tileistä, profiileista, laitteistoista ja ohjelmistoista puhutaan digitaalisena jäämistönä. Digitaaliseen jäämistöön kuuluvilla ohjelmistolisensseillä ja muilla vastaavilla voi olla myös rahallista arvoa.

Omaisille voi tulla yllätyksenä, kuinka monissa erilaisissa palveluissa vainajalla on profiili ja tietoja. Asiaa ei helpota se, että lähes kaikissa palveluissa on eri käytännöt siitä, miten tilit lopetetaan ja tiedot saa poistetuksi.

Virallisia ohjeita ei ole

Suomessa ei ole käytössä mitään virallista toimintatapaa tai ohjeistusta esimerkiksi siitä, miten kuolleen henkilön someprofiilien kanssa tulisi toimia. Asiasta olisi hyvä keskustella läheisten kanssa etukäteen, jotta heillä olisi tiedossa, mitä palveluita on käytössä ja mitä niille tulisi tehdä kuoleman jälkeen.

Monissa palveluissa kuten Facebookissa voi nykyään määritellä luotetun henkilön, jolla on oikeus muuttaa vainajan sivusto muistosivuksi tai poistaa se kokonaan. Palvelun tarjoajien käytännöt vaihtelevat kuitenkin suuresti. Helpointa tilin lakkauttaminen on maksullisissa palveluissa kuten musiikkipalveluissa tai tilausvideopalveluissa, joiden tilit yleensä lopettavat toimintansa kuukausimaksun päättyessä.

Jyväskylässä toimii Suomen ensimmäinen digitaalinen hautaus-toimisto Mors Digitalis, joka poistaa maksua vastaan omaisten puolesta vainajan someprofiilit, kokoaa niissä olevat tiedot kuten valokuvat ja muut merkitykselliset sisällöt omaisille ja selvittää onko vainajalla digitaalisessa jäämistössä jotain rahaksi muutettavaa. Sopimuksen Mors Digitaliksen kanssa voi tehdä myös itse etukäteen.

Sami Liukkonen
RIKUn tiedottaja

FAKTALAATIKKO

Sometilin poistaminen kuoleman jälkeen

- Eri palveluntarjoajien käytännöt profiilin poistamiseksi vaihtelevat hyvin paljon.
- Useilla palveluntarjoajilla on ohjeet tai lomake tilin poistamiseksi.
- Palveluntarjoajat voivat vaatia vainajan kuolintodistuksen ja todistuksen, että tilin poistamista pyytävä on vainajan omainen tai muu laillinen edustaja.
- Sosiaalisen median palveluntarjoajilla on oikeus, mutta ei velvollisuutta, luovuttaa someprofiilin tiedot vainajan omaisille.

Uhridirektiivin mukainen erityisen suojelun tarve ja haavoittuvuuden tunnistaminen

Esitutkintalain muutokset, joilla laitettiin täytäntöön EU:n uhridirektiivi, tulivat voimaan 1.3.2016. Direktiivin ja sen mukaisten uusien säännösten tarkoituksena on varmistaa, että uhrin saavat asianmukaista tietoa, tukea ja suojelua rikosprosessissa.

Uusien esitutkintalain säännösten perusteella muun muassa

- uhrin erityistä haavoittuvuutta arvioidaan aina viivytyksettä rikostutkinnassa ja uhrin suojelemiseksi esitetään tarvittaessa erityisiä toimenpiteitä
- väkivalta- ja seksuaalirikosten sekä eräiden muiden rikosten uhreilla on oikeus saada halutessaan ilmoitus tutkintavangin tai vangin vapauttamisesta poliisilta tai syytäjältä
- uhri ohjataan säännönmukaisesti tukipalveluiden piiriin aina vakavien väkivaltarikosten esitutkinnassa sekä muissakin rikoksissa lain edellytysten täytyessä - uuden säännöksen mukaan uhrilta on tiedusteltava suostumusta hänen yhteystietonsa välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle, josta otetaan uhuriin suoraan yhteyttä

Yksi direktiivin päätavoitteista on, että uhri saa riittävästi tietoa asiansa käsittelystä. Tärkeää on, että uhri saa riittävästi tietoa oikeudestaan oikeusapuun, oikeudenkäyntiavustajaan sekä tukihenkilöön. Oikeus oikeudenkäyntiavustajan määräämiseen

ei riipu uhrin taloudellisesta asemasta, toisin kuin oikeus oikeusapuun. Oikeudenkäyntiavustaja sekä tukihenkilö voidaan määrätä seksuaalirikosta, lähisuhdeväkivaltaa ja henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa.

Uhrin henkilökohtainen arviointi ja haavoittuvuuden tunnistaminen

Direktiivi edellyttää, että kaikista uhreista tehdään yksilöllinen arviointi. Arvioinnin tarkoituksena on tunnistaa erityisen haavoittuvat rikosten uhrin sekä suojata uhreja rikosprosessin tuomalta lisäkärsimykseltä.

Haavoittuvuuden tunnistaminen voi olla ammattilaisellekin hankalaa, eikä haavoittuvuuden määrittely ole yksiselitteistä. Haavoittuvuus voi liittyä itse rikokseen tai rikoksen motiivina voi olla uhrin henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyvä seikka. Esimerkiksi väkivalta ja seksuaalinen väkivalta ovat lähtökohtaisesti rikoksina sellaisia, että niihin saattaa liittyä uhrin suurempi haavoittuvuus kuin esimerkiksi omaisuusrikoksissa. Toisaalta haavoittuvuus voi tulla ilmi uhrin henkilökohtaisten olojen myötä, kuten johtua läheisestä suhteesta rikoksen tekijään. Mitä läheisempi tekijä on uhrille, sitä enemmän uhri voi tuntea pelkoa ja häpeää tapahtuneesta ja tarvita sen vuoksi erityistä tukea rikosprosessissa.

Haavoittuvalla erityisen suojelun tarpeessa olevalla uhrilla tarkoitetaan myös henkilöä, joka on erityisen altis toissijaiselle ja toistuvaksi uhriksi joutumiselle, pelottelulle ja kostotoimille. Haavoittuvuuden pohjana voi olla myös täysin subjektiivinen kokemus rikoksesta ja siten se voi myös erota samanlaisten tekojen kohteeksi joutuvilla uhreilla. Haavoittuvuus voi myös liittyä selvästi johonkin tiettyyn ikään, terveydentilaan tai vammaisuuteen.

Suojelutarpeen perusteella esitettävät käytännön toimenpiteet

Erityiseen suojelutarpeeseen liittyvä toimenpidevalikoima on rajattu. Toimenpiteet voidaan jakaa esitutkinnan aikana kuulustelussa käytettäviin toimenpiteisiin ja oikeudenkäynnin aikana käytettäviin. Esitutkinnan toimenpiteet ovat suurelta osin sellaisia, joita tälläkin hetkellä jo noudatetaan, kuten että uhria kuulee esitutkinnan aikana yksi ja sama rikostutkija.

Kuva: Shutterstock

Uutena esitutkintavaiheen toimenpiteenä voidaan käyttää kuulustelun videointia aikuisten seksuaalirikosten uhrien kohdalla, jolloin videotallennetta voitaisiin käyttää suoraan todisteena oikeudenkäynnissä siten, ettei uhria henkilökohtaisesti enää siellä kuultaisi. Suojelutoimenpide soveltuu rajattuihin tapauksiin, joissa esimerkiksi oikeudenkäynnissä kuuleminen vaarantaisi selvästi uhrin terveyden.

Seksuaalirikoksen uhriksi joutuminen on aina uhrille raskas kokemus. Oikeudenkäynnin suullisuus ja välittömyys on kuitenkin pääsääntö ja lähtökohtaisesti osapuolten henkilökohtainen kuuleminen takaa parhaimman asian selvittämisen. Käytännössä kuulemisen videointi esitutkintavaiheessa ja sen myöhempi käyttö näyttönä oikeudenkäynnissä edellyttää lääkärinlausuntoa, jolla terveyden vaarantuminen voidaan todentaa, sekä sujuvan prosessin turvaamiseksi tietysti yhteistä näkemystä syyttäjän kanssa asiasta.

Kaikki oikeudenkäyntiin vaikuttavat ehdotukset suojelutoimenpiteistä ovat ainoastaan poliisin ehdotuksia asiasta ja lopullisesti oikeudenkäynnissä käytettävistä toimenpiteistä päättää aina tuomioistuimien. Tämä on tärkeää selventää myös rikoksen uhrille.

Alle 15-vuotiaita rikosten uhreja ei kuulla henkilökohtaisesti oikeudessa ja siitä syystä heidän kuulustelunsa tallennetaan esitutkinnassa, jotta sitä voidaan käyttää myöhemmin todisteena oikeudessa. Uusina direktiivin mukaisina säännöksinä esitutkinnassa videotallennuksia voidaan nyt tehdä myös seuraavissa tilanteissa:

- 15–17-vuotias erityisen suojelun tarpeessa oleva, minkä tahansa rikoksen uhrin kuuleminen voidaan esitutkinnassa tallentaa videolle siten, että häntä ei enää kuulla henkilökohtaisesti oikeudessa
- 15–17-vuotiaan seksuaalirikoksen uhrin kuuleminen tallennetaan esitutkinnassa videolle silloin, jos hän ei halua tulla oikeudenkäyntiin kuultavaksi

Oikeudenkäynnissä vaikuttavia ja tuomioistuimen ratkaistavia uhrin suojelutoimenpiteitä ovat

- uhrin kuuleminen näkösuojan takaa
- uhrin kuuleminen vastaajan tai muun henkilön läsnä olematta
- uhrin kuuleminen videoyhteyttä käyttäen
- kuuleminen toteutetaan katsomalla esitutkinnan videotallennetta
- suullinen käsittely yleisön läsnä olematta
- asiakirjojen salassapito
- uhrin henkilötietojen salaaminen

Suojelutarpeen arviointi käytännössä

Uhridirektiivin käytännön jalkauttamisen haasteena on direktiivin mukaisten uhrin suojelemiskeinojen ja uusien oikeuksien selvittäminen kansankielellä rikosten uhreille. Uusien säännösten ja ehkä erityisesti juuri rikoksen uhrin erityisen suojelutarpeen soveltamisen hallitseminen voi joiltain osin olla myös rikostutkijoille haasteellista. Tutkijan pitäisi pystyä selvittämään myös uhrille, mistä erityisen suojelutarpeen arvioinnissa on kyse.

Suojelutarpeesta ja toimenpiteistä puhuminen saattaa helposti vaikuttaa siltä, että käytettävissä oleva keinovalikoima on laaja sekä kattava sekä todellakin takaa uhrin suojelun, jopa 24/7-periaatteella. Näinhän ei ole. Osa toimenpiteistä on jo ollut käytössä aiemminkin. Nyt kuitenkin jatkossa tarvittavien suojelutoimenpiteiden arviointi on systemaattista, kun aiemmin samojen keinojen käyttö on edellyttänyt uhrin tai syyttäjän pyyntöä.

Tärkeää olisi, että arviointia käytännössä soveltavat viranomaiset ymmärtävät, mitä suojelutarpeen arvioinnissa tulisi selvittää ja miksi arviointia tehdään. Tähän liittyen juuri uhrin haavoittuvuuden tunnistaminen on oleellista. Yhtä lailla tärkeää on yhteistyö tukipalveluiden tarjoajien kanssa. Yhteistyötä on tehty jo pitkään, mutta uusien säännösten täytäntöönpano on selkeyttänyt ja yhdenmukaistanut käytäntöjä entisestään. Uhrin sujuva ohjaaminen tukipalveluiden piiriin tukee omalta osaltaan sitä, että uhri saa riittävästi tietoa, ohjeita ja tukea asiansa käsittelyssä.

Suojelutarpeesta puhuminen uhrille voi omalta osaltaan myös vahvistaa uhrin omaa tuntemusta pelosta. Uhridirektiivin mukaisia säännöksiä sovellettaessa täytyykin muistaa direktiivin päätarkoitus, uhrin informoiminen, tukeminen ja suojeleminen, eikä toimenpiteiden pitäisi siten missään tilanteessa johtaa tilanteeseen, jossa uhrin asema vaikeutuu uusien säännösten soveltamisen myötä.

rikosylikomisario **Jonna Turunen**

Vakavat henkilöön kohdistuvat rikokset -toiminnon johtaja
Helsingin poliisilaitos

Juttu on julkaistu aikaisemmin Murharyhmä-lehdessä.

Kurssilla harjoiteltiin rikosilmoituksen tekemistä.

Miten autan viharikoksen uhria?

Sisäministeriön Good Practice Plus -hanke, Rikosuhripäivystys, Helsingin poliisi ja SPR:n Ei rasismille! -hanke toteuttivat yhteistyössä "Miten autan viharikoksen uhria?" -kurssin kesäkuussa Helsingissä. Kurssi oli jatkoa kaksivuotisen hankkeen avoimelle viharikoksia käsitelleelle yleisötilaisuudelle, joka järjestettiin marraskuussa Helsingissä.

Kurssin tavoitteena oli madaltaa sekä kehittää palvelupolkuja viharikoksia kokeneiden uhrien tueksi kouluttamalla eri maahanmuuttajataustaisten yhteisöjen jäseniä. Kolmipäiväiselle suomenkieliselle kurssille osallistui 18 henkilöä eri järjestöistä ja yhteisöistä.

Rikosuhripäivystyksen tiloissa järjestetyllä kurssilla kerrottiin RIKUn palveluista, poliisin työstä, esitutkinnasta ja rikosilmoitusten vastaanotosta, rikosten uhrien oikeuksista sekä SPR:n Ei rasismille! -hankkeesta. Poliisin työhön ja ilmoitusten vastaanottoon tutustuttiin Pasilan poliisitalolla, jossa halukkaat saivat esimerkiksi harjoitella rikosilmoituksen tekemistä.

Viharikokset kasvussa

Poliisin tietoon tuli vuonna 2014 Poliisiammattikorkeakoulun tutkimuksen mukaan 822 rikosilmoitusta, jotka luokiteltiin epäilyiksi viharikoksiksi. Suurin osa ilmoituksista sisälsi rasistisia piirteitä ja yleisin rikosnimike oli pahoinpitely. Vuoden 2015 tilastossa tullaan näkemään merkittävä lisäys viharikosten määrässä. Tilasto julkaistaan syksyllä 2016.

EU:n perusoikeusviraston tänä vuonna ilmestyneen tutkimuksen mukaan Euroopan viranomaisilta puuttuu syvälinen ymmärrys viharikoksista, niiden merkitsemisestä ja arvioimisesta, eikä nii-

hin puututa järjestelmällisesti. Suomessa viharikosten uhreja ei aktiivisesti ohjata tukipalveluiden piiriin. Suomen osuuden tutkimuksesta toteutti Ihmisoikeusliitto. Tutkimukseen haastatettiin EU-maissa poliiseja, oikeuslaitosten ja tukijärjestöjen edustajia (263) vuosien 2013-2014 aikana.

Uhreja rohkaistaan ilmoittamaan rikoksista

Good Practice Plus -hanke pyrkii omalta osaltaan lisäämään tietoisuutta viharikoksista sekä yhteisöjen että eri viranomaisten parissa. Hankkeessa järjestetyt kyselyt, haastattelut ja tilaisuudet ovat osoittaneet, että yksi merkittävä syy piilorikollisuuden suureen määrään viharikoksissa on alhainen usko poliisin ja oikeuslaitoksen kykyyn tehdä asialle mitään.

Oman asian edistyminen rikosprosessissa on koettu hitaaksi ja tuloksettomaksi, eivätkä uhrit ole useinkaan olleet tietoisia prosessin aikataulusta tai mahdollisuudesta saada apua prosessin aikana. Hankkeessa pyritään luomaan kanavia uhrien, viranomaisten ja auttavien tahojen kohtaamiselle.

Yhteisten pöytien ääressä käytyjen keskustelujen toivotaan konkreettisesti lisäävän yhdessä toimimista sekä lisäävän kaikkien maahanmuuttajataustaisten henkilöiden halua lähestyä viranomaisia sekä tukipalveluita heihin tai heidän läheisiinsä kohdistuneiden rikosten vuoksi. Poliisi on myös kiinnittänyt huomiota viharikoksiin sekä käytännön toiminnassa että poliisiammattikorkeakoululle tulevien uusien koulutusten muodossa.

Jenni Lehtonen

RIKUn Etelä-Suomen aluejohtaja

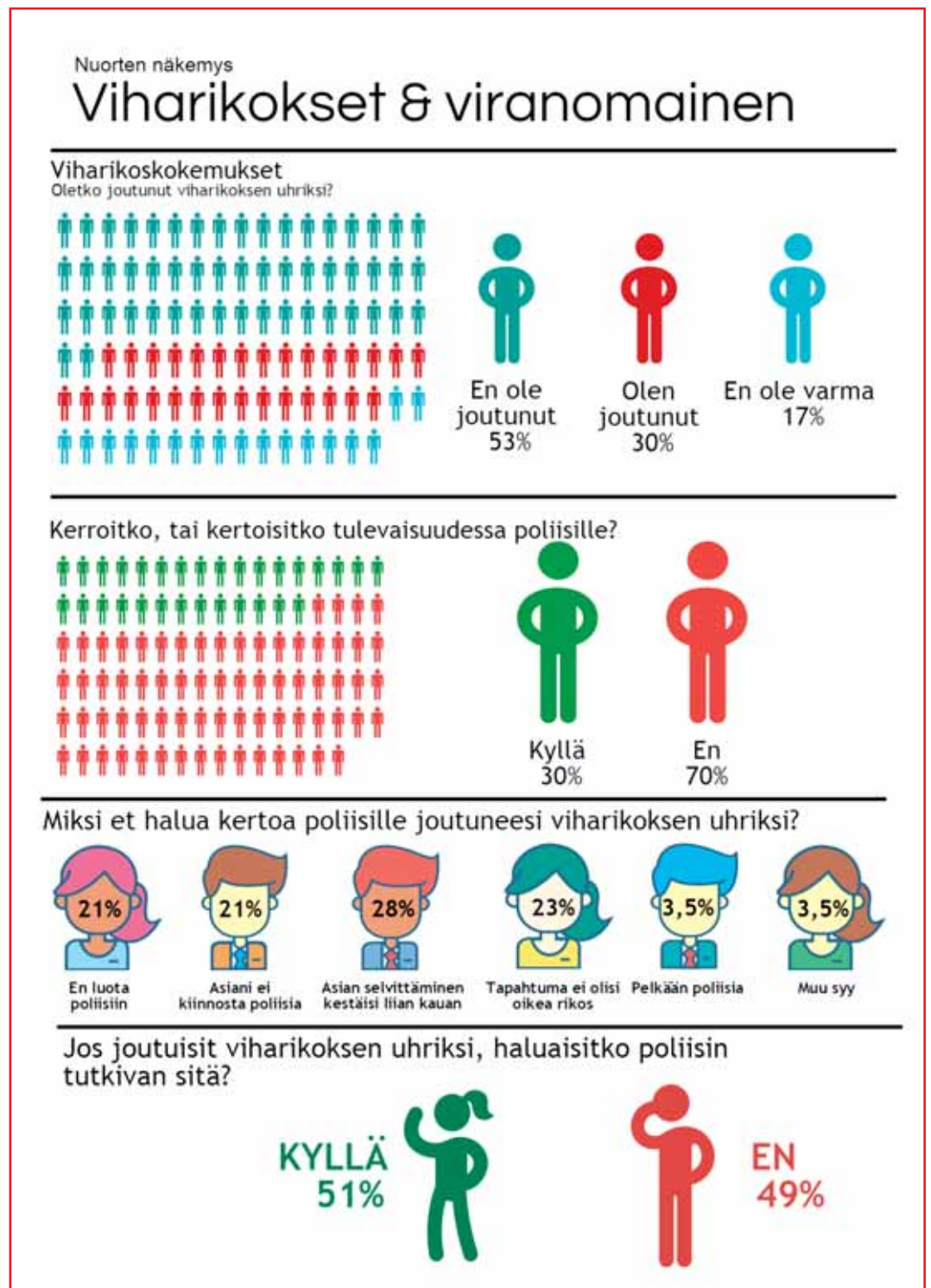
Pekka Hätönen

ylitarkastaja, sisäministeriö

“EI SE KUITENKAAN OIS OIKEE RIKOS”

– kenen puoleen nuori viharikoksen uhri kääntyy?

Viharikoksena pidetään rikosta, jonka motiivina on viha. Suomen rikoslaki ei varsinaisesti tunne termiä viharikos, mutta tuomioiden koventamisperusteissa on mainittu vihamotiivi. Viharikos on luonteeltaan moniulotteinen, sillä se voi teoriassa tarkoittaa mitä tahansa rikoslakimme tunnistamaa rikosta.

Nuorten näkemys

Viharikokset & viranomainen

Mistä asioista poliisille voi kertoa?

Voiko lääkärille, sairaanhoitajalle tai koulun henkilökunnalle kertoa, jos on joutunut viharikoksen uhriksi?

Pelkätkö joutuvasi joskus viharikoksen uhriksi?

Nimettömästi toteutetussa kyselytutkimuksessa nuorilta haluttiin kysyä, kenelle he kertoisivat, mikäli kohtaisivat viharikostilanteen, ja millaisista asioista he ylipäättään kertoisivat eteenpäin. Kyselyyn vastasi yhteensä 93 nuorta Helsingin alueen nuorisotaloilta.

Vain hieman yli 27 % vastaajista sanoi kertoneensa tai kertovansa viharikoksesta tulevaisuudessa poliisille. Suurimmaksi syyksi poliisiin pois-sulkemiselle ei kuitenkaan ollut varsinaisesti luottamuksen puute, vaan tunne siitä ettei poliisia kiinnosta. Nuoret kokevat, että rikosasian käsittely kestäisi liian kauan, ja että tapaus ei todennäköisesti olisi oikea rikos.

Tästä voidaan päätellä, poliisin rikostutkinnallinen toiminta ja motiivit ovat nuorille tuntemattomia. Tulokset antavat myös ymmärtää, että nuoret eivät välttämättä tiedä oikeuksiaan rikoksen uhreina, ja millaiset teot voivat täyttää rikoksen tunnusmerkit. Positiivisena voidaan pitää sitä, että vain 20 % vastaajista pelkää joutuvansa tulevaisuudessa viharikoksen uhriksi.

Essi Markkula

turvallisuusalan tradenomi

Tutkimus on luettavissa kokonaan englanniksi Theseus.fi-sivustolta: Young immigrants' trust in the Finnish police through a window of hate crime

Vihamotiiveista ehkä tunnetuin on rasismi, jonka lisäksi muita mainittavia vihankoh-teita ovat seksuaalinen identiteetti ja vammaisuus. Viharikoksen tunnusmerkit täytyvät huolimatta siitä, edustaako uhri todellisuudessa rikoksen tekijän vihaamaa ihmisryhmää. Tuomioon siis riittää virheellinen oletus.

Lapset ja nuoret ovat rikosuhreina ilmeisen haavoittuvaisia. Oikeustajun vasta kehittyessä on ensiarvoisen tärkeää, että nuoret ymmärtävät oikeutensa ja tunnistavat kun heitä kohdellaan väärin. Tämän lisäksi nuorten on hyvä tietää mistä apua saa, kun sitä tarvitaan.

Viharikosten motiiveista suurimman ollessa rasismi, haluttiin tutkia mitä 13–17-vuotiaat maahanmuuttajataustaiset nuoret ajattelevat viharikostilanteista, avun hakemisesta ja viranomaisesta. Sisäministeriön poliisiosaston tarjoama aihealue kehittyi Laurea Ammattikorkeakoulussa opinnäyte-työksi kesäkuussa 2016. Tutkimuksen keskeisimmät löydökset on esitelty oheisissa infograafeissa.

Erit-kolumnissa kirjoitetaan erityis- ja vähemmistöryhmiä koskevista asioista ja oikeuksista.

Työsyrrjintää, kiskontaa tai ihmiskauppaa?

Rikosuhripäivystys tukee työssä hyväksikäytettyjä

”Työnantaja sanoi, että täällä Suomessa täytyy osoittaa taitonsa ennen kuin voi saada palkkaa”, työntekijä kertoi. Hänelle oli luvattu, että mikäli hän kolmen kuukauden palkattoman ”harjoittelujakson” ajan tekee työnsä hyvin, hän alkaisi saada työehtosopimuksen mukaista palkkaa kuten yrityksen muut, suomalaiset työntekijät.

Nuori mies teki fyysisesti raskasta työtä kokopäiväisesti ja sai kiitosta ahkeruudestaan. Kun ”palkaton harjoittelujakso” lähenee loppuaan, hän alkoi kysellä, milloin palkka alkaisi juosta. Yhtäkkiä työnantaja kertoikin yrityksen taloudellisen tilanteen olevan huono, eikä hän voisi sittenkään maksaa työstä miehelle palkkaa.

Työelämän sääntöjä ei tunneta

Vieraassa maassa työelämän säännöt ovat monille täysin tuntemattomat, ja muualta tuleva työntekijä on usein täysin riippuvainen työnantajasta sen suhteen, mitä tietoa hän saa oikeuksistaan työntekijänä Suomessa. Valitettavasti Rikosuhripäivystykseen tulee koko ajan lisää yhteydenottoja työntekijöiltä, jotka ovat saaneet väärää tietoa ja jotka ovat työskennelleet raskaissakin töissä pitkiä päiviä, pahimmissa tapauksissa täysin ilman palkkaa.

Palkaton työ ei ole nykylainsäädännön puitteissa sallittua muulloin kuin silloin, kun se järjestetään oppilaitoksen tai TE-keskuksen virallisten ohjelmien kautta. Erityisen vakavaa hyväksikäyttöä on silloin, jos työ on raskasta, työpäivät pitkiä ja jos työntekijää erehdytetään tai kontrolloidaan työnantajan toimesta.

Suomalaiset työntekijät tuntevat yleensä ainakin pääpiirteittäin oikeutensa, mutta ulkomaalaiset eivät usein tunne suomalaisen työelämän sääntöjä ja heitä on helpompi hyväksikäyttää alipalkattuna työvoimana. Jotkut ryhmät, kuten paperittomat henkilöt, saattavat myös olla sellaisessa tilanteessa, etteivät he näe muuta vaihtoehtoa kuin ottaa vastaan minkä tahansa työn, vaikka he ymmärtäisivätkin, että työehdot ovat epäinhimilliset. Toisia, laillisesti työperustaisella oleskeluluvalla oleskelevia, voidaan taas uhkailla työluvan perumisella mikäli huonoihin työehtoihin ja -olosuhteisiin ei suostuta.

Tämän vuoksi uhri ei myöskään usein uskalla hakea apua. Rikosprosessin tuloksesta on näissä tapauksissa hyvin vähän taakeita, eikä uhrille usein ole tarjota turvaa tai toimeentuloa, jos työsuhte loppuu.

Työsuojelu puuttuu huonoihin työolosuhteisiin

Työvoiman hyväksikäyttöön sovelletaan Suomessa eri vakavuusasteen rikosnimikkeitä: rikoslaisissa se voidaan luokitella esim. työsyrrjinnäksi, kiskonnantapaiseksi työsyrrjinnäksi, kiskonnaksi tai vakavimmissa tapauksissa ihmiskaupaksi pakkotyöhön saatamistarkoituksessa.

Aina näiden rikosnimikkeiden väliset rajat eivät ole täysin selkeitä ja todisteita voi olla vaikea löytää etenkin siksi, että laittomia työehtoja harvoin kirjataan paperille työehtosopimukseen tai työvuorolistaan. Monissa vakavimmissa hyväksikäyttötapauksissa palkkakin on maksettu työntekijän nimissä olevalle tilille, jota tämä ei kuitenkaan ole itse missään vaiheessa hallinnoinut. Paperilla hyväksikäyttöä ei toisin sanoen usein havaita.

Suomessa työnantajien veloitteiden täyttämistä valvovat aluehallintovirastojen työsuojelun vastuualueen ulkomaalaistarkastajat. Heille voi jättää nimettömänä vihjeitä sellaisista työpaikoista, joissa tietää jonkun asteista hyväksikäyttöä esiintyvän. He tekevät työpaikoille tarkistuskäyntejä.

– Otamme vihjeitä ja tarkastuspyyntöjä erittäin mielellämme vastaan, koska niiden avulla saamme tietoa työpaikoista, joita emme itse välttämättä löytäisi. Vihjeiden avulla osaamme myös käsitellä työpaikalla juuri sellaisia asioita, joissa on puutteita, sanoo Etelä-Suomen aluehallintoviraston työsuojelun ulkomaalaistarkastaja **Katja-Pia Jenu**.

Lain mukaan ilmoittajan henkilöllisyys ja se, että tarkastus on tehty ilmoituksen johdosta, on pidettävä salassa, jollei ilmoituksen tekijä erikseen anna suostumustaan asiaan. Kenenkään nimi ei siis tule tarkastuksessa esiin, ellei asiaa haluta käsitellä yksittäisen työntekijän syrjintäasiana. Tällöin tarkastajat pyytävät etukäteen työntekijältä suostumuksen asian käsittelyyn nimellä.

Työsuojelun ulkomaalaistarkastajat valvovat kaikenlaisia tapauksia, joissa työehtosopimuksen ehdot eivät täyty kokonaisuudessaan. Lievemmissä tapauksissa voi olla kyse myös siitä, ettei työnantaja ole suostunut tai toisesta ollut tietoinen kaikista veloitteistaan. Mikäli kyseessä on rikoskynnyksen ylittävä väärinkäyttö, he ilmoittavat tapauksesta poliisille ja tekevät tarvittaessa

Kuva: Miisa Koivukangas

esityksen rikoksen uhrin ottamisesta ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmään.

Vakavimmissa tapauksissa kyse voi olla ihmiskaupasta

Ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän asiakkaaksi otetaan sellaiset hyväksikäytön uhrin, joiden tapauksissa voi olla viitteitä ihmiskaupasta. Näihin vakavimpiin tapauksiin liittyy yleensä yliopitkiä (esim. 12–17 tunnin) työpäiviä, tekaistua velkaannuttamista ja palkan pidättämistä lähes kokonaan, työntekijän vapaa-ajan puutetta tai liikkumisen kontrollointia, henkistä ja joskus myös fyysistä väkivaltaa. Kuitenkin mikäli ihmiskauppaa ei osata tunnistaa tai voida todistaa, rikosnimike saattaa muuttua esimerkiksi kiskonnantapaiseksi työsyrynnäksi, joskus täysin tutkintateknisistä syistä. Tällöin uhrilla ei ole enää oikeutta ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän palveluihin.

Ulkomaisten työvoiman hyväksikäyttöä esiintyy eniten ns. matalapalkka-aloilla ja sellaisissa yrityksissä, joissa on monikerroksinen alihankintaketju. Tällöin väärinkäytöksiä on vaikeampi havaita. Mielikuvissa työvoimaa hyväksikäyttävät työnantajat ovat usein ulkomaalaisia miehiä, mutta ulkomaalaista työvoimaa hyväksikäytetään myös täysin suomalaisissa yrityksissä, joissa työnantajilla ei ole minkäänlaista maahanmuuttajataustaa.

Rikosuhripäivystys auttaa

Maahanmuuton ja työvoiman liikkuvuuden lisääntyessä myös hyväksikäytettävissä olevien työntekijöiden määrä lisääntyy. Rikosuhripäivystyksen kokemuksen mukaan työvoiman hyväksikäyttöririkokset näyttäisivät myös lisääntyvän.

Joskus ammattilaisillakin on aiheesta virheellistä tietoa ja mm. turvapaikanhakijoiden palkatonta raskastakin työntekoa on pidetty sallittuna, jos se on nimetty esimerkiksi työharjoitteluksi tai työkokeiluksi. Useimmat työehtosopimukset mahdollistavatkin alhaisemman palkan maksamisen työntekijälle koeajan keston ajan, mutta lain mukaan jokaiselle Suomessa työtä tekeväälle kuuluu työehtosopimuksessa määritelty palkka, oleskelustatuksesta riippumatta.

Mikäli olet itse tai epäilet tuttavasi joutuneen työsyryntä tai -hyväksikäyttöririkoksen uhriksi, ole yhteydessä lähimpään Rikosuhripäivystyksen palvelupisteeseen saadaksesi neuvontaa. Yhteydenotot käsitellään aina täysin luottamuksellisesti

Pia Marttila

koordinaattori, ihmiskaupan uhrien auttamistyö
RIKU

Väkivaltakulttuurin perintö

Sukupuoli, asenteet ja historia
Satu Lidman, 2015, Helsinki

Satu Lidman tutkii teoksessa sukupuolituneen väkivaltakulttuurin asennehistoriaa. Kirjassa tarkastellaan syvällisesti naisiin kohdistuvaa väkivaltaa ilmiönä sekä erityisesti siihen liittyvien asenteiden näkökulmasta aina 1500-luvulta tähän päivään saakka

Väkivaltatutkija, tietokirjailija Satu Lidman on luokitellut tutkimuksessaan käyttämänsä historialliset lähteet kolmeen pääryhmään, oikeudelliseen, uskonnollis-moralistiseen ja populaariin materiaaliin. Oikeudellista materiaalia ovat mm. erilaiset normatiivisia ihanteita ja käytänteitä kuvailevat säädösaineistot, todellisia oikeustapauksia kuvaavat tuomiokirjat sekä teemojen mukaiset juridiset tekstit. Uskonnollis-moralistisia aineistoja ovat esimerkiksi ihanteellista elämäntapaa kuvaavat erilaiset, lähinnä naisille suunnatut avioliitto-oppaat ja huoneentaulut, joita olivat laatineet oppineet kirkonmiehet. Populaari materiaali koostuu opettamiseen ja viihdyttämiseen tarkoitetuista näytelmistä, maalauksista, teksteistä ja kuvista.

Näiden lähteiden myötä Lidman valottaa erinomaisesti yhteiskunnan ylempien luokkien, valtaapitävien tai oppineiden kantoja ja käsityksiä väkivallan luonteesta, sen oikeutuksesta ja paheksuttavuudesta. Kirja valottaa selkeästi ja kuvailevasti myös naisen asemaa perheessä ja parisuhteessa. Naisen kunnia rakentui siveyden, vaatimattomuuden ja tottelevaisuuden hyveiden varaan. Heidän odotettiin olevan naimattomia siveitä neitsyitä, uskollisia vaimoja, jälkeläisiä saavia ja heistä huolehtivia äitejä tai hurskaita leskiä.

Lidman osoittaa myös selkeästi, kuinka historia korosti miehen auktoriteettiä ja salli väkivallan käyttämisen lain määräyksistä huolimatta silloin, kun naisen kurittaminen katsottiin välttämättömäksi. Periaatteessa väkivallan käyttäminen katsottiin tuomittavaksi teoksi – mutta ei täysin kielletyksi. Sitä pidettiin ”vähiten suositeltavana” menetelmänä.

Oikeuskäytäntö tuomitsi niin miehen kuin naisenkin käyttämän väkivallan mielivaltaisissa tai vakavammissa tapauksissa. Jos kuitenkin voitiin osoittaa jokin perusteltu syy, väkivallan käyttö ei ollut rangaistavaa.

Niissä tapauksissa joissa laki antoi suojaa vaimolle, hänet tunnustettiin uhrina. Sen sijaan, jos nainen löi miestä, miehen katsottiin olevan surkea väty vailla uhrin asemaa. Näin ollen miehet olivat harvoin uhrin asemassa rikosprosessissa. Oikeudenkäynneille oli myös ominaista, ettei asian ratkaisuun juuri vaikuttanut itse tapahtuman yksityiskohdat vaan pikemminkin osapuolten maine yhteisössä.

Nämä historialliset ratkaisut ja niihin vaikuttaneet asenteet eivät ole väkivaltatyötä tehneelle lukijalle yllättäviä. Samoja piirteitä on valitettavasti nähtävissä toisinaan myös nykypäivän asenteissa.

Lidman käsittelee kirjassaan myös tyttöjen sukuelinten leikkauttamista, naisen julkista häpäisemistä, pakkoavioliittoja ja kunniaväkivaltaa. Monikulttuurisessa Suomessa myös nämä teemat ovat asioita, joita väkivallan kanssa työskentelevien tulee tuntea.

Kunniaväkivallasta puhutaan usein ongelmana, jonka ajatellaan ilmenevän Suomessa pääasiassa muiden kulttuurien piirissä. Teos osoittaa hyvin, kuinka kunniaväkivalta katsottiin hyväksytyksi myös ns. kantasuomalaisen piirissä, mikäli nainen ei käyttänyt rooliensa mukaisesti. Roolien mukainen käytös vaikutti myös muun perheen ja koko suvun kunniaan.

Teoksessa vahvasti esiin tullut uskonnollisesti sävyttynyt patriarkaalinen menneisyys näkyy myös tämän päivän pari- ja lähisuhteiden väkivallassa ja siihen liittyvissä asenteissa. Teos osoittaa selkeästi, kuinka nykypäivänakin tunnetut erilaiset parisuhdeväkivallan muodot ovat ikaikaisia keinoja käyttää valtaa parisuhteessa sekä alistaa toista osapuolta omaan tahtoon. Se on myös osoitus siitä, kuinka kannamme mukana haitallisia perinteitä ikään kuin kulttuuriimme kuuluvina oikeuksina ja erilaisina asenteina.

Satu Lidman toteaa teoksessaan, että ei ole olemassa absoluuttista historiallista totuutta, vaan menneisyyden näkökulma voi valaista ajankohtaisia ilmiöitä historiallisten lähteiden ja niiden tulkinnan avulla. Hän toivoo teoksen olevan yksi askel kohti asennemuutosta, joka on edellytys konkreettisille parannuksille niin lainsäädännössä, palvelujärjestelmässä kuin väkivallan ehkäisemisessäkin. Sekä ajankohtaisten väkivaltaongelmien tiedostaminen että historiallisten jäänteiden vaikutuksiin havahtuminen ovat osa prosessia.

Kirjaa voi lämpimästi suositella jokaisen työssään väkivaltaa kohtaavien luettavaksi. Se haastaa pohtimaan omia asenteita ja niiden juuria. Asenteita ei muuteta ylhäältä annettulla mahtikäskyllä. Se vaatii kuuntelemista, kuulluksi tuleamista ja oman ajattelun uudelleenarviointia. Lidmanin sanoin - meitä ei ole tuomittu musertumaan asennehistorian painolastin alle, vaan voimme oppia siitä ja valita toisin.

Jaana Koivukangas
RIKUn kehitysjohtaja

Etelä-Suomen vapaaehtoiset retkellä Fiskarsissa

Jokakeväinen kiitosretki Rikosuhripäivystyksen vapaaehtoisuudesta toteutui kesäkuun alussa. Etelä-Suomen aluetoimiston vapaaehtoistyöntekijät tukihenkilötyössä sekä juristin puhelinneuvonnassa kävivät tutustumassa vuoden 2015 kotimaiseksi matkakohteeksi valittuun Fiskarsiin.

Aamulla Helsingin Pasilasta lähti lähes 50 RIKUlaista ajamaan kohti läntistä Uuttamaata ja Fiskarsin kaunista ruukkia. Matkaohjelmassa ratkottiin eväiden kera tietovisaa Raaseporin ja Fiskarsin ruukin historiasta. Paikan päällä perehdyttiin ruukin historiaan kiertokävelyllä paikallisten oppaiden luotsaamina.

Lisäksi ryhmä nautti herkullisesta lounaasta ravintola Kupari-pajassa. Ruokailun jälkeen osallistujille oli varattu aikaa ostoksille alueen ihanissa pienissä putiikeissa.

Virkistäytyminen on olennainen osa vapaaehtoistyön toteuttamista. Yhdessä vietetty aika antaa myös tilaa yhteiselle keskustelulle sekä ajatusten vaihdolle. Samalla yhteinen päivä tutustutti aluetoimiston kuuden eri palvelupisteen vapaaehtoisia toisiinsa.

Janiina Mieronkoski

RIKUn toiminnanohjaaja, Länsi-Uudenmaan ja Porvoon seudun palvelupisteet

Hankkeen työntekijät Minna Riekkinen, Piia Nurhonen ja Päivi Kekäläinen testaamassa kuvapuhelinyhteyttä.

”Video välittää” rikoksen uhrin tueksi

Videovälitteinen kriisiapu kriisikeskustoiminnassa ja rikosuhripalveluissa -hanke (2016–2018) starttasi huhtikuussa. RAY:n rahoittama hanke toimii Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan alueella ja sen toteuttajatahoina ovat Kuopion kriisikeskus (hankkeen hallinnoija), Pohjois-Karjalan kriisikeskus ja Rikosuhripäivystyksen Kuopion palvelupiste.

Video välittää -hankkeen tarkoituksena on kehittää kuvapuhelinpalvelu, jonka kautta asiakas voi saada kriisikeskus- ja rikosuhripalveluita videovälitteisesti, tietokoneen välityksellä, suoraan kotiinsa. Hankkeen myötä videovälitteisyyttä on tarkoitus hyödyntää RIKUssa niin asiakastyössä kuin tukihenkilötoiminnassakin.

Hanke on ponkaissut käyntiin suunnitelmien mukaisesti ja videovälitteisten ohjelmistojen testaukset ovat hyvässä vauhdissa. Kevään ja kesän aikana testissä on ollut 4 ohjelmistoalustaa ja syksyllä saamme testiin vielä muutaman lisää. Lokakuun alkuun mennessä pääsemme aloittamaan videovälitteisen palvelun pilotointia asiakastyöhön. RIKUn osalta pilotointia on pienimuotoisesti jo tehty tukihenkilöiden ohjauksessa ja yhteistyöverkostojen kanssa. Kokemukset ovat olleet kannustavia.

Ohjelmistotestausten lisäksi hankkeen kevät ja kesä ovat kullekin yhteistyötahojen kokoamisessa ja verkostoitumisessa. Hankkeessa on mukana 7 pilottikuntaa: Itä-Suomen alueelta Keitele, Pielavesi, Tervo ja Vesanto ja Pohjois-Karjalan alueelta Joensuu, Kontionlahti ja Outokumpu.

Kesäkuussa kävimme myös tutustumismatkalla Lapissa, jossa videovälitteisiä palveluja on kehitetty ja käytetty asiakastyössä jo usean vuoden ajan. Saimme kuulla kokemuksia videovälitteiseen asiakastyöhön liittyen Lapin kriisikeskuksella, RIKUn Rovaniemen palvelupisteellä ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksella. Tärkeää oli saada kallisarvoiset kokemusasiiantuntijan vinkit palvelun kehittämiseen ja toteutukseen.

Videovälitteisille palveluille on kysyntää ja ne ovat tätä päivää.

Päivi Kekäläinen

RIKUn toiminnanohjaaja
Kuopion palvelupiste

Tukea uhreille ja todistajille tuomioistuimessa

RIKUssa käynnistyi keväällä 2016 kaksivuotinen EU:n sisäisen turvallisuuden rahaston rahoittama Visitor-toiminta tuomioistuimessa -hanke. Hankkeen tavoite on tukitoiminnan kehittäminen tuomioistuimeen tuleville uhreille ja rikosasian todistajille. Siinä kehitetään malli vapaaehtoisten toteuttamaan päivystystoimintaan. Valtakunnallinen hanke toteutetaan yhteistyössä oikeusministeriön, hankkeeseen osallistuvien tuomioistuimien sekä oppilaitosten kanssa.

Hanke hyödyntää RIKUn kokemuksia. Rovaniemellä todistajien tukeminen oman toimintana aloitettiin vuonna 2005 yhteistyössä Rovaniemen hovioikeuden, Lapin käräjäoikeuden, Lapin yliopiston ja RIKUn Lapin aluetoimiston kanssa. Viime vuosina vastaavaa toimintaa on ollut myös muun muassa Vaasassa.

Päivystävät tukihenkilöt

Oikeustaloissa päivystävät tukihenkilöt vastaavat käytännön kysymyksiin sekä antavat asianomistajille sekä rikosasiassa todistaville ohjausta ja neuvontaa heidän prosessioikeudelliseen asemaansa ja rooliinsa liittyen.

Käytännön kysymykset voivat olla esimerkiksi auton pysäköintiin tai istunnon käsittelyaikaan liittyviä. Kuultavaa voi askarruttaa, mistä istuntosali löytyy tai mistä hän tietää milloin saliin pitää mennä. Valtion varoista maksettavat todistelukustannukset-lomakkeen täyttäminen herättää kysymyksiä, samoin vakuumuksen antaminen.

Koulutetut päivystäjät kertovat mitä oikeudenkäynnissä tapahtuu. Tarvittaessa ja resurssien puitteissa uhri ja todistaja voivat saada tuomioistuimessa päivystävän tukihenkilön mukaan istuntosaliin. Jo etukäteen saatu tieto ja tuki helpottavat jännitystä ja mahdollista ahdistustakin, jota uusi ja erilainen tilanne voi aiheuttaa.

Visitor-toiminnan tavoitteena on auttaa kuultavaa antamaan todistuksensa mahdollisimman rauhallisesti mielin ja todellisuutta vastaavasti. Uhria ja todistajaa autetaan selviytymään kokemuksesta sekä kuulemistilanteesta mahdollisimman hyvin. Va-

kavissa rikoksissa kokemus rikoksen todistamisesta voi olla jopa traumatisoiva.

Tukea kaikissa vaiheissa

Asianomistajan ja todistajan polku kuultavaksi tuomioistuimeen on pitkä. Ohjausta ja tukea tulee tarjota ja tarvittaessa saada kaikissa prosessin vaiheissa, rikosilmoituksen tekemisestä tuomioistuin käsittelyyn asti. Uhridirektiivissä on nostettu esille uhrin tuen ja erityisen suojelun tarpeen arviointi, uhrin palveluihin ohjaaminen ja tukeminen. Suojelun tarve voi ilmetä myös esitutkinnan jälkeen oikeusprosessin aikana, niin uhrilla kuin todistajallakin.

Useilla rikoksen uhreilla on avustaja mukana oikeudenkäynnissä, toisinaan jo esitutkintavaiheessa. Myös RIKUn tukihenkilö voi olla tukena koko rikosprosessin ajan. Aina uhrilla tai todistajalla ei kuitenkaan ole voimavaroja ottaa yhteyttä viranomaisiin tai muihin tukipalveluihin. Kysymykset tai jännitys voivat nousta myös vasta, kun on oikeudenkäsittelemään menossa. Tämän vuoksi on hyvä, että tukea on tarjolla tuomioistuimessa myös päivystyskautena.

Näin hanke etenee

Visitor-toiminta tuomioistuimessa -hankkeen käynnistyttyä projektikoordinaattori **Soile Saukkonen** aloitti työt 1.4.2016. Hankkeeseen osallistuu kolme pilottipaikkakuntaa: Oulu, Pirkanmaa sekä Vantaa.

Paikkakuntaakohtaisesti tehdään yhteistyösopimukset niin tuomioistuimen kuin hankkeeseen mukaan lähtevien oppilaitosten kanssa. Oulussa hanke on edennyt niin, että ensimmäinen päivystäjien koulutus alkaa lokakuun 2016 lopulla. Suoritettuaan koulutuksen luento-osuuden sosionomiopiskelijat ja RIKUn vapaaehtoiset tukihenkilöt aloittavat päivystystoiminnan Oulun käräjäoikeudessa.

Oppilaitoksista mukana ovat Oulun ammattikorkeakoulu sekä Diakonia-ammattikorkeakoulun Oulun toimipaikka. Tampereella ja Vantaalla ovat yhteistyöneuvottelut hankkeeseen osallistuvien oppilaitosten kanssa meneillään.

Lisätietoja hankkeesta saa Soile Saukkoselta: soile.saukkonen@riku.fi

Utsjoen paloaseman kalustonhoitaja Topi-Pekka Reinola, Ylä-Lapin palvelupisteeseen toiminnanohjaaja Katja Huotari ja asemamestari Jorma Haapala.

Mutkatonta yhteistyötä Ylä-Lapissa

Rikosuhridirektiivin mukanaan tuomien lisäresurssien myötä RIKUlle avattiin uusi Ylä-Lapin palvelupiste Ivaloon tammikuussa 2016. Alueeseeni Ylä-Lapin toiminnanohjaajana kuuluvat Inarin, Utsjoen, Muonion sekä Enontekiön kunnat. Inari on pinta-alaltaan Suomen suurin kunta. Ylä-Lapin alue on laaja ja harvaan asuttu, eikä palveluja rikosten uhreille ole aiemmin ollut tarjolla kuin rajoitetusti.

Viranomaisten ja järjestöjen yhteistyö on osoittautunut olennaisen tärkeäksi. Ylä-Lapin alueen poliiseille on pidetty alkuvuoden aikana koulutusta RIKUn toiminnasta, ja asiakasohjautuvuus poliisin kautta Ylä-Lapin palvelupisteeseen onkin alkanut erinomaisesti.

Koulutusta on pidetty myös Inarin ja Utsjoen sosiaali- ja perhetyöntekijöille sekä koulukuraattoreille ja Muonion sosiaali- ja vanhustyöntekijöille. Yhteistyö eri kunnan työntekijöiden kanssa onkin alkanut hyvin.

RIKUn toimistolla Ivalossa on käynyt myös Inarin koulun tuokioppilaita kuulemassa RIKUn toiminnasta, ja yhteistyötä koulujen kanssa jatketaan syksyllä. Elokuussa RIKUn toimintaa esiteltiin Enontekiön Väärtipäivillä, Enontekiön kuntalaisille tarjotussa toritapahtumassa.

Rikosuhripäivystys aloitti muiden yhteistyömahdollisuuksien kartoittamisen Suomen pohjoisimmasta kunnasta, Utsjoesta. Kävin Utsjoella kouluttamassa Utsjoen paloaseman henkilökuntaa RIKUn toiminnasta, ja yhteistyölle näytettiin välittömästi vihreää valoa.

Utsjoella asiakkaita tavataan paloasemalla

Rikosuhripäivystyksen asiakkaita tavataan pääsääntöisesti aina RIKUn toimistolla. Jos toimisto sijaitsee kaukana, voi pienellä paikkakunnalla muodostua haasteeksi löytää sopiva, rauhallinen paikka tilanteen läpikäymiseen. Paikka, jossa asiakkaan voi tavata ja keskustella rauhassa hänelle mahdollisesti tapahtuneesta rikoksesta.

Utsjoella käynnistettiin innovatiivinen yhteistyö Utsjoen paloaseman kanssa. Työntekijä tai RIKUn tukihenkilö voivat tarvittaessa käyttää asiakastapaamisiin Utsjoen paloaseman tiloja, jotka sijaitsevat keskellä Utsjoen kylää, poliisilaitoksen vieressä.

Paloaseman asemamestari **Jorma Haapala** on ollut mukana Utsjoen paloaseman toiminnassa jo 80-luvulta lähtien. Monesti onnettomuuksia tai liikennerikoksia ei mielletä rikoksiksi, ja Haapala näkeekin tärkeänä kaikkien rikosten uhrien auttamisen, ja haluaa tukea yhteistyötä omalla toiminnallaan.

Tapaamiset paloasemalle sovitaan aina erikseen Haapalan, tai kalustonhoitaja **Topi-Pekka Reinolan** kanssa, jotka huolehtivat käytännön järjestelyistä, kuten oven avaamisesta. Tarvittaessa tiloja voi käyttää asiakkaiden tapaamiseen myös viikonloppuisin ja virka-ajan ulkopuolella.

Liikennerikoksien uhrien auttaminen on yksi painopiste alue RIKUn toiminnassa, myös miesuhrien auttamiseksi mietitään keinoja Ylä-Lapin alueella, toteaa RIKUn Lapin aluejohtaja **Päivi Alanne-Kunnari**.

Tulevaisuudessa yhteistyöneuvotteluja käydään muuallakin Ylä-Lapissa, ja toimintamalli voi laajentua muihinkin alueen kuntiin.

Katja Huotari

RIKUn toiminnanohjaaja
Ylä-Lapin palvelupiste

Tällä palstalla vastaavat juristit toimivat myös RIKUn vapaaehtoisina.

Mitä Valtiokonttori korvaa henkirikoksen uhrin omaiselle?

Kun rikoksella on aiheutettu kuolema, henkirikoksen uhrin omaiset voivat hakea Valtiokonttorilta korvauksia kuolemantapauksesta aiheutuneiden kulujen kattamiseen, vaikka asiaa ei olisi käsitelty tuomioistuimessa. Pääsääntöisesti Valtiokonttori maksaa korvaukset tuomioistuimen antaman tuomion mukaisesti, joten omaisten kannattaa esittää korvausvaatimukset oikeudenkäynnin yhteydessä rikoksen tekijälle. Koska rikosvahinkolaki poikkeaa eräiltä osin siitä, mitä vahingonkorvauslaissa on säädetty, Valtiokonttori saattaa kuitenkin poiketa tuomioistuimen korvasasiassa antamasta ratkaisusta.

Ensinnäkin Valtiokonttori korvaa uhrin hautaamisesta huolehtineelle hautaamisesta aiheutuneet kustannukset (esim. arkku, hautapaikka, hautakivi, muistotilaisuus, kuolinilmoitus) kohtuulliseen määrään. Sen sijaan perunkirjoituskulut tai muut pesänselvityksestä aiheutuneet kustannukset eivät ole hautauskuluina korvattavia. Lisäksi surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä (esim. avopuolisolla) on oikeus kohtuulliseen korvaukseen heille aiheutuneista hautaamiseen liittyvistä suoranaisista kustannuksista (esim. matkakulut hautajaisiin, kukkalaitteet, suruvaatteet). Sen sijaan hautajaisiin osallistumisesta aiheutuvaa ansionmenetystä ei korvata.

Toiseksi Valtiokonttori suorittaa korvausta elatuksen menetyksestä elatukseen tai elatusapuun oikeutetulle (lapset, aviopuoliso) taikka muutoin surmansa saaneen elatuksen varassa olleelle henkilölle (esim. avopuoliso). Korvauksen suuruus määräytyy sen mukaan, mitä elatukseen oikeutettu kohtuuden mukaan tarvitsee elatukseensa ja kuinka paljon elatusta hän olisi todennäköisesti uhrilta saanut. Lisäksi huomioon otetaan hakijan mahdollisuudet hankkia itse elatuksensa ansiotyöllä ja muut olosuhteet. Uhrin elatuksen varassa oleville lapsille korvausta voidaan myöntää maksettavaksi kuukausittain siihen asti, kunnes he täyttävät 18 vuotta, ja uhrin elatuksen varassa olevalle puolisolle kohtuulliselta sopeutumisajalta (esim. yhdeltä vuodelta).

Kolmanneksi, jos kuolema on aiheutettu tahallaan tai törkeällä huolimattomuudella Valtiokonttori suorittaa korvausta surmansa saaneen läheiselle (vanhemmat, lapset, aviopuoliso sekä muu näihin rinnastettava surmansa saaneelle erityisen läheinen henkilö) kuolemantapauksen seurauksena aiheutuneesta henkilövahingosta johtuvista tarpeellisista sairaanhoitokustannuksista ja muista tarpeellisista kuluista sekä sairaanhoitoon välittömästi liittyvästä lääkinällisestä kuntoutuksesta aiheutuvista kustannuksista. Lisäksi korvausta voidaan suorittaa uhrin omaiselle aiheutuneesta ansionmenetyksestä. Omaiselle voidaan ko. kustannuksista korvata yhteensä enintään 6.000 euroa, josta ansiomenetyksen osalta korvauksen enimmäismäärä on 150 euroa päivältä.

Lisäksi Valtiokonttori voi maksaa hakijalle kohtuullisen korvauksen oikeudenkäyntikuluista, jos asiaa on käsitelty tuomioistuimessa ja hakijalle on aiheutunut rikosvahinkolain perusteella korvattavaa vahinkoa.

Vahingonkorvauslain mukaan surmansa saaneen vanhemmilla, lapsilla ja aviopuolisolla sekä muulla näihin rinnastettavalla surmansa saaneelle erityisen läheisellä henkilöllä on oikeus saada korvausta kuolemantapauksen aiheuttamasta kärsimyksestä, jos kuolema on aiheutettu tahallisesti tai törkeästä huolimattomuudesta ja korvauksen tuomitseminen harkitaan kohtuulliseksi ottamalla huomioon surmansa saaneen ja korvausta vaativan välisen suhteen läheisyys, teon laatu sekä muut olosuhteet. Surmansa saaneen läheiselle kuolemantapauksen johdosta aiheutunutta kärsimystä ei kuitenkaan enää 1.1.2006 tai sen jälkeen tapahtuneiden rikosten osalta korvata rikosvahinkolain nojalla. Jos siis tuomioistuin on tuominut kärsimyskorvauksen henkirikoksen uhrin läheiselle, Valtiokonttori ei suorita korvausta.

Valtion varoista maksettavat korvaukset ovat aina toissijaisia eli niistä vähennetään, mitä hakija on saanut tai tulee saamaan jonkin muun lain tai vakuutuksen perusteella. Siitä vähennetään myös korvaus, jonka rikoksen tekijä on maksanut; korvausta saadakseen hakijan ei kuitenkaan tarvitse yrittää periä korvausta ensin tekijältä.

varatuomari *Elisa Trejtnar*
www.hclaw.fi

Henkirikoksen uhrin läheisten asema rikosprosessissa

Vahingonkorvausten vaatimismahdollisuuden lisäksi on syytä huomata myös esimerkiksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain mukainen asianomistajan syyteoikeus, jonka nojalla asianomistaja voi nostaa syytteen henkirikoksesta, jos syyttäjä on päättänyt jättää rikosta koskevan syytteen nostamatta.

Henkirikoksen uhrin asianomistajan syyteoikeutta voivat ensisijaisesti käyttää henkirikoksen uhrin leski ja lapset ja toissijaisesti henkirikoksen uhrin vanhemmat ja sisarukset, jos surmansa saaneella henkilöllä ei ole leskeä tai lapsia. Tällöin kyseisillä henkirikoksen uhrin läheisillä on siis mahdollisuus nostaa syyte henkirikoksesta, jos syyttäjä ei nosta syytettä.

Jenna Laurikkala
lakimies, OTM, HTM
lialmi

RIKOSUHRIPÄIVYSTYKSEN YHTEYSTIEDOT

KESKUSTOIMISTO keskustoimisto@riku.fi

Maistraatinportti 4 A 4.krs
00240 Helsinki

Leena-Kaisa Åberg
toiminnanjohtaja
gsm 050 3378 703

Jaana Koivukangas
kehitysjohtaja
gsm 040 512 9335

Pia Marttila
ihmiskaupan uhrien auttamistyön
koordinaattori
gsm 040 630 9669

Sami Liukkonen
tiedottaja
gsm 050 432 9998

Ira Johansson
assistentti
040 646 3122

Nuorten hanke
Maatu Arkio-Lampinen
verkko- ja nuortenpalveluiden
koordinaattori
gsm 040 6744 895

Liina-Lotta Heinonen
projektisuunnittelija
gsm 040 628 2212

Jenni Kreivi
projektisuunnittelija
gsm 040-632 4191

Raija Kontunen
projektisuunnittelija
gsm 040 670 5344

ETELÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO etelasuomi@riku.fi

Jenni Lehtonen
aluejohtaja
gsm 050 583 5331
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki

Pääkaupunkiseudun palvelupiste
puh. (09) 4135 0550
Maistraatinportti 4 A 4. krs.
00240 Helsinki

Anne Veijola
toiminnanohjaaja
gsm 040 523 0595

Elina Potka
toiminnanohjaaja
gsm 0400 971 940

Piia Kanninen-Anttila
toiminnanohjaaja
gsm 040 672 0988

Keski-Uudenmaan palvelupiste
Tuija Hellsten
toiminnanohjaaja
gsm 0400 875 395S
Sibeliuksenkatu 18, 04400 Järvenpää

Päijät-Hämeen palvelupiste
Kati Ulmala
toiminnanohjaaja
gsm 050 402 1158
Loviisankatu 14 A 3, 15100 Lahti

Kymenlaakson palvelupiste
Marjukka Suurpää
toiminnanohjaaja
gsm 050 0981 837
Vuoroveto-kriisikeskus, Kouvolankatu
34 A 4-5, 45100 Kouvola

Länsi-Uudenmaan palvelupiste
Janiina Mieronkoski
toiminnanohjaaja
gsm 040 351 8500

Porvoon seudun palvelupiste
Janiina Mieronkoski
toiminnanohjaaja
handledare (också svenskspråkig
service)
gsm 040 652 8341

ITÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO itasuomi@riku.fi

Jaana Rossinen
aluejohtaja
p. (013) 221 990,
gsm 040 507 0795
Siltakatu 14 b 26, 80100 Joensuu

Suvi Essel
lähisuhdeväkivaltatyön koordinaattori
gsm 050 428 9360

Joensuun palvelupiste
Annariina Tahvanainen
toiminnanohjaaja
gsm 040 725 6001
Siltakatu 14 B 26, 80100 Joensuu

Savonlinnan palvelupiste
Taru Piironen
toiminnanohjaaja
gsm 044 075 6798
Olavinkatu 40 A, 57130 Savonlinna

Kuopion palvelupiste
p. (017) 262 7733
Suokatu 27, 70100 Kuopio

Ella Kersalo
toiminnanohjaaja
gsm 050 557 6712
Päivi Kekäläinen
toiminnanohjaaja
gsm 050 557 6711

Mikkelin palvelupiste
Liisa Haapea
toiminnanohjaaja
gsm 0400 922 310 tai
p. (015) 214 401
Porrassalmenkatu 19 B 31,
50100 Mikkeli

Lappeenrannan palvelupiste
Maarit Kuntola
toiminnanohjaaja
gsm 050 501 7994
Pormestarinkatu 6 A (5.krs)
53100 Lappeenranta

LAPIN ALUETOIMISTO lappi@riku.fi

Päivi Alanne-Kunnari
aluejohtaja
gsm 0400 979 175
Maakuntakatu 29-31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

Visitor-toiminta tuomioistuimessa -hanke
Soile Saukkonen
projektikoordinaattori
gsm 040 621 2443

Rovaniemen palvelupiste
Jenny Ruotanen-Kolistaja
toiminnanohjaaja
gsm 0400 979 026
Maakuntakatu 29-31 B 3.krs
96200 Rovaniemi

Meri-Lapin palvelupiste
Maria-Riitta Saares
toiminnanohjaaja
gsm 040 631 8550
Kriisikeskus Turvapoiju
Kaivokatu 5, 94100 Kemi

Itä-Lapin palvelupiste
Jenny Ruotanen-Kolistaja
toiminnanohjaaja
gsm 0400 979 026

Ylä-Lapin palvelupiste
Katja Huotari
toiminnanohjaaja
gsm 040 669 5383
Ivalontie 10, 99800 Ivalo

**LOUNAIS-SUOMEN
ALUETOIMISTO**
lounaissuomi@riku.fi

Tiina Rantanen
aluejohtaja
gsm 050 551 5055
Yliopistonkatu 24 B 28
20100 Turku

Turun palvelupiste
p. (02) 235 5055
Yliopistonkatu 24 C 46, 20100 Turku
Leila Taipale
toiminnanohjaaja
gsm 050 340 3580
Sirkku Opacic, toiminnanohjaaja
handledare (också svenskspråkig
service)
gsm 0504408126

Salon palvelupiste
Jutta Sohlman
toiminnanohjaaja
gsm 050 304 7015
Kirkkokatu 10 24100 Salo

Porin palvelupiste
Tuija Mäntylä
toiminnanohjaaja
gsm 050 593 6706
Antinkatu 8, 28100 Pori

Rauman seudun palvelupiste
Heidi Väkiparta
toiminnanohjaaja
gsm 050 375 5338
Valtakatu 13, 26100 Rauma

LÄNSI-SUOMEN ALUETOIMISTO
lansisuomi@riku.fi

Sari Somppi
aluejohtaja
p. (06) 317 5654
gsm 050 572 9265
Raastuvankatu 25, 65100 Vaasa

Vaasan seudun palvelupiste
Raastuvankatu 25, 65100 Vaasa
Oskar Moberg
toiminnanohjaaja
gsm 0400 175 269
Nina Jansson
toiminnanohjaaja/
ruotsinkieliset palvelut
handledare/svenskspråkig service
gsm 0440 371 050

Kokkolan seudun palvelupiste
Marika Pynttari
toiminnanohjaaja
gsm 0440 548265
Ouluntie 31 B, 67100 Kokkola

Seinäjoen seudun palvelupiste
Tiina Autio
toiminnanohjaaja
gsm 040 350 3923
Kalevankatu 12 B A16
60100 Seinäjoki

**POHJOIS-SUOMEN
ALUETOIMISTO**
pohjoissuomi@riku.fi

Maarit Saukko
aluejohtaja
gsm 040 543 3495
Kansankatu 53 2.krs, 90120 Oulu

Oulun seudun palvelupiste
Kansankatu 53 2.krs, 90120 Oulu
Tanja Korkala
toiminnanohjaaja
gsm 044 7868894

Kajaanin seudun palvelupiste
Kauppakatu 1 B, 87100 Kajaani
Jaana Vanhala
toiminnanohjaaja
gsm 040 822 5200
Jouni Kananen
toiminnanohjaaja
040 822 5200

Raahen seudun palvelupiste
Päivi Kiiskilä
toiminnanohjaaja
gsm 050 463 6188
Fellmanipuistokatu 11 (Raahen ensi-
ja turvakoti), 92100 Raahen

SISÄ-SUOMEN ALUETOIMISTO
sisasuomi@riku.fi

Katariina Westman
aluejohtaja
gsm 050 421 0236
Hatanpään valtatie 34 E 4. krs
33100 Tampere

Pirkanmaan palvelupiste
p. 050 309 1551
Hatanpään valtatie 34 E, 4. krs
33100 Tampere
Marjo Pakkala
toiminnanohjaaja
gsm 045 8024834
Katja Sivill
toiminnanohjaaja
gsm 050 309 2993

Kanta-Hämeen palvelupiste
Rebekka Wadhwa
toiminnanohjaaja
gsm 050 378 2877
Kirjastokatu1, 13100 Hämeenlinna

Jyväseudun palvelupiste
Lea Manninen
toiminnanohjaaja
p. (014) 266 7150
gsm 050 368 0188
Asemakatu 2, 40100 Jyväskylä

Sastamala-Huittisten palvelupiste
Tiina Iso-Aho
yhdyshenkilö
p. (03)5120 501
Sastamalan tukitalo
Tampereentie 7 B, 38200 Sastamala

*Yhteystiedot
netissä: www.riku.fi*